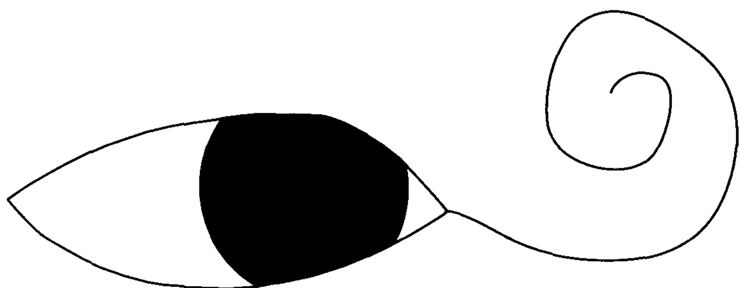

ส่องโลก ส่องธรรม

พระพุทธเจ้าตรัสบอกถึงวัตถุประสงค์ในการเผยแผ่ศาสนาว่า
“เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก
เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”

ส่องโลก ส่องธรรม

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ISBN	๙๗๔-๙๓๕๔๖-๖-๔
ชื่อหนังสือ	ส่องโลก ส่องธรรม
ชื่อผู้แต่ง	สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
พิมพ์ครั้งที่ ๒	ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ เนื่องในวันคล้ายวันประสูติ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๓ ตุลาคม
จำนวน	๕,๐๐๐ เล่ม
โดย	สำนักเลขานุการสมเด็จพระสังฆราช วัดบวรนิเวศวิหาร โทรศัพท์ ๐ ๒๒๘๑-๒๘๓๑-๓, ๐ ๒๒๘๐-๘๒๐๒
ออกแบบปก รูปเล่ม และดำเนินการผลิตโดย	บริษัท แปลน โมทิฟ จำกัด โทรศัพท์ ๐ ๒๒๓๗-๐๐๘๐ ต่อ ๓๓๓
จัดจำหน่ายโดย	บริษัท งานดี จำกัด โทรศัพท์ ๐ ๒๕๘๐-๐๐๒๑ ต่อ ๓๓๐๕
ราคา	๑๓๙ บาท

ปัจจุบันมักกล่าวกันว่า การสอนหรือการถ่ายทอดพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาสู่ประชาชนไม่ค่อยได้ผล เพราะอุปสรรคปัญหาหลายอย่าง เช่น ใช้ภาษาไม่สมสมัย คนอ่านหรือคนฟังเข้าใจยาก หรือไม่เข้าใจเอาเลย วิธีการไม่ทันสมัย ไม่ชวนให้คนอ่านหรือคนฟังสนใจ

แม้พระพุทธองค์เองก็เคยตรัสว่า การสอนคนนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ผู้สอนจะต้องมีคุณสมบัติอย่างน้อย 5 อย่างที่สำคัญคือ ที่เรียกว่า ปริยายทัสสาวี ได้แก่ความสามารถที่จะแสดงหรืออธิบายให้ผู้อ่านผู้ฟังเข้าใจได้ด้วยวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสม ฉะนั้น ผู้ที่จะทำดังกล่าวได้จึงต้องเป็นพหูสูต คือ รอบรู้ทั้งในหลักธรรมและวิธีการแสดง

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (สุวฑฺฒนมหาเถร) นับว่าทรงคุณสมบัติดังกล่าวเพียบพร้อม พระทรงรอบรู้ทั้งทางปริยัติและทรง

คำ นำ

เชี่ยวชาญทั้งทางปฏิบัติ ทั้งทรงสนพระทัยใฝ่รู้วิธีการสมัยใหม่ ฉะนั้น จึงทรงเป็นพระเถระที่สามารถประยุกต์พุทธธรรมสู่ปวงชนได้ทุกชั้น ทุกระดับ และทุกด้านได้อย่างเหมาะสม ดังจะเห็นได้ในพระนิพนธ์ชุดพระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ ซึ่งในการพิมพ์ครั้งนี้ได้ใช้ชื่อว่า "ส่องโลก ส่องธรรม" ที่จัดพิมพ์เป็นชุดแรกเนื่องในวันคล้ายวันประสูติ ๓ ตุลาคม ๒๕๔๘ นี้ ซึ่งหลากหลายด้วยเนื้อหาสาระ พระนิพนธ์ชุดนี้เป็นสิ่งส่องถึงพระปรีชาสามารถในทางธรรมของเจ้าพระคุณสมเด็จฯ ในด้านดังกล่าวได้อย่างชัดเจน

จึงหวังว่า ผู้อ่านทุกท่านคงได้รับรสพระธรรมและได้รับความบันเทิงในทางบุญจากพระนิพนธ์ชุดนี้ทั่วกัน

สำนักเลขานุการสมเด็จพระสังฆราช

สารบัญ

ในคราวขึ้นปีใหม่ประชาชนพากันมีงานรื่นเริงมีการทำบุญใส่บาตร และส่งความสุขแก่กัน ข้อหลังนี้จะได้ตัวอย่างมาจากไหนก็ตาม แต่ก็เป็นการแสดงความปรารถนาดี อย่างน้อยก็ทำให้เกิดมิตรจิตขึ้นระหว่างกัน

ความสุขเป็นพรข้อหนึ่งที่ทุก ๆ คนต้องการ พรที่คนรู้จักต้องการกันมากก็คือ พรสี่ เรียกว่า จตุรพิธพร ได้แก่ อายุ วรรณ สุข พล เพราะมีในบทอนุโมทนา ที่พระสวดให้ในการบำเพ็ญกุศลทุกคราว คือ บทสัพพี ที่ลงท้ายว่า อายุ วัณโณ สุขัง พลัง เมื่อพูดถึงพรก็มักเข้าใจว่าต้องมีผู้ให้ จะด้วยการขอหรือไม่ขอก็ตาม

๑

พร ขอได้ที่ตัวเรา

จึงนิยมไปขอพรจากพระหรือจากผู้ใหญ่ แม้การส่งความสุขปีใหม่ก็เป็นการให้พรแก่กันนั่นเอง

ในศาสนาพราหมณ์มีการขอพรต่อพระเป็นเจ้า เช่นจากพระอิศวร ในศาสนาอื่นก็มีการขอพร เช่นที่เรียกว่า อ้อนวอนต่อเทวะชั้นสูงของศาสนานั้น ๆ

ส่วนในพระพุทธศาสนา ปรากฏว่าได้มีผู้มาทูลขอพรพระพุทธเจ้า พระองค์ตรัสว่า ได้ทรงล่วงพรทั้งหลายเสียแล้ว ต่อเมื่อผู้ขอได้ทูลว่า สุดแต่จะทรงเห็นว่าสมควรจะประทานหรือไม่ พระองค์จึงได้ประทานพรคือข้อที่เขาขอ ในข้อที่สมควรไม่มีโทษ เช่น พระเจ้าสุทโธทนะทูลขอให้ทรงห้ามสงฆ์บวชกุลบุตร ที่มารดาบิดามิได้อนุญาต พระองค์ได้ประทานพรข้อนี้

พรที่ขอและให้กันโดยตรงในพุทธศาสนา จึงอยู่ในลักษณะดังกล่าว เพราะพระพุทธศาสนาแสดงว่า

จงเตือนตนเองด้วยตนเอง จงพิจารณาด้วยตน

กรรม คือการงานที่ทำเป็นเหตุแห่งผลทั้งหลาย สรุปลงว่าทำกรรมดี ได้ผลดี ทำกรรมชั่วได้ผลชั่ว พรทั้งหลายเป็นผลดี จึงเกิดจากกรรมเป็นเหตุ เมื่อต้องการผลดี คือพรทั้งหลายก็ต้องประกอบกรรมที่ดีด้วยตนเอง ไม่เป็นฐานะที่จะได้พรโดยไม่ประกอบกรรมที่ดีหรือทำกรรมที่ชั่ว

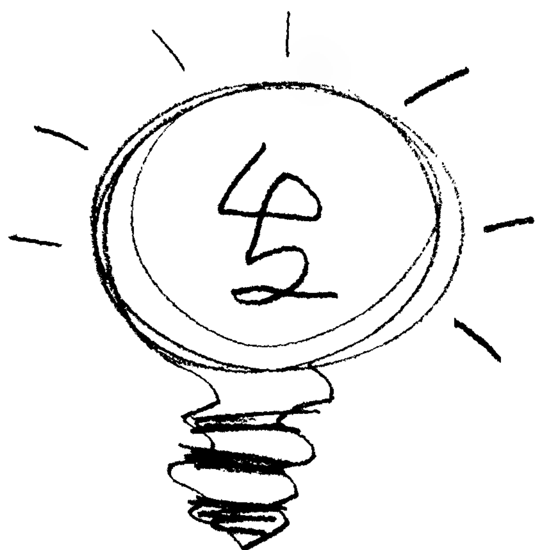
ฉะนั้น คำสอนในพระพุทธศาสนา จึงเน้นที่เหตุเป็นข้อสำคัญ ดังเช่นมงคลสูตรแสดงมงคล ส่วนเหตุคือเป็นข้อปฏิบัติ หรือเป็นกรรมที่ดีทั้งนั้น เช่นว่า "การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาผู้ควรบูชา นี้เป็นมงคลสูงสุด" กรรมดีที่เป็นมงคลดังนี้เป็นตัวพรโดยตรงในพระพุทธศาสนา เมื่อปฏิบัติในเหตุดีแล้ว ผลดีก็เกิดขึ้นจากเหตุดีโดยไม่ต้องปรารถนา หากไม่ประกอบในเหตุดี จะปรารถนาผลที่ดีสักเท่าไรหรือถึง

เอง ท่านมีสติคุ้มครองตนได้แล้ว เป็นผู้เห็นภัยใน

จะมีใครเสกเป่าให้สักเท่าไรก็ไม่สำเร็จ

ในวาระขึ้นปีใหม่นี้ หากระลึกถึงคติแห่งพรหรือมงคลทางพระพุทธศาสนาดังกล่าว และหันมาขอพรอย่างนี้กันให้มากขึ้น สถานการณ์ต่างๆ ก็จะดีขึ้นแน่นอน พรอย่างนี้ไม่ต้องไปขอจากใคร แต่ขอจากตนเอง คือขอให้ตนเองเว้นความประพฤติต่างๆ ที่ชั่วร้าย ขอให้ตนเองสร้างคุณความดี ขอให้ตนเองระงับใจจากความโลภโกรธหลง พรดังนี้ตนเองเท่านั้นที่จะให้ได้ ใครอื่นจะขอหรือแนะนำตักเตือนสักเท่าไรถ้าตนเองไม่ทำแล้วก็ไม่สำเร็จประโยชน์ ทางโลกหรือทางอาณาจักร จึงต้องใช้อาชญาปรามหรือปราบกัน ถ้าเตือนตนเองได้อยู่ ก็ไม่ต้องมีใครมาช่วยปราบ พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า “จงเตือนตนด้วยตนเอง จงพิจารณาตนด้วยตนเอง ท่านมีสติคุ้มครองตนได้แล้ว

เป็นผู้เห็นภัยในโทษ แม้เล็กน้อย จักอยู่เป็นสุข” นี้ คือวิธีขอพรตนเองของพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำ ขอให้พรนี้ จงสำเร็จแก่ทุก ๆ ท่าน.

๒

โชคลาภอันประเสริฐ

พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้มีโชค ดังที่มีคำถวายพระนามว่า "ภควา" ที่เราเรียกกันว่า "พระผู้มีพระภาคเจ้า" คนจึงมักขอโชคลาภจากพระองค์ ก็เช่นไปขอจากพระพุทธปฏิมา ที่นับถือว่าศักดิ์สิทธิ์หรือขอจากสาวกของพระองค์

คนเคยไปแหลมมะลายูเล่าว่า ค่ำวันหนึ่งได้ไปที่วัดแห่งหนึ่ง มีพระพุทธปฏิมาอยู่มาก ได้เห็นคนไปส่องไฟตามพระพุทธรูปกันหลายคน ถามเจ้าอาวาสวัดนั้นท่านตอบว่า เขาพากันไปส่องหารอยที่จะเป็นลายเลขบอกลาภกันอย่างนี้เสมอ เขาไม่ประสงค์ธรรมคำสั่งสอน คิดดูแล้วก็น่าสลดใจ ถ้าความเข้าใจในศาสนาเป็นเช่นนั้นโดยมาก ก็จะทำให้ความนับถือปฏิบัติแปรรูปไป อย่างขาวเป็นดำ เพราะโชคในพระพุทธศาสนานั้นก็คือธรรมนี้เอง

ธรรมเป็นรัตนะที่เลิศล้ำ พระพุทธศาสนาเป็นบ่อเป็นโชคลาภอันประเสริฐ

พระพุทธเจ้าทรงมีโชค ก็คือทรงมีธรรมในพระองค์บริบูรณ์บริสุทธิ์ นับตั้งแต่ได้ทรงบำเพ็ญความดีนานัปการอันเรียกว่า พระบารมีมาแล้วเต็มเปี่ยมได้ทรงประสบธรรมที่เป็นบรมสัจจะ (จริงอย่างยิ่ง) ทรงสิ้นกิเลสทั้งหมด บรรลุถึงความบริสุทธิ์อย่างยิ่ง เรียกว่าได้ทรงประสบอุดมโชคแล้ว ได้ทรงแจกโชคคือธรรมนี้แก่โลก แต่คนโดยมากมิได้เห็นธรรมว่าเป็นโชคลาภมิได้ชอบใจธรรม หากไปชอบใจวัตถุต่าง ๆ เช่นที่เรียกว่าวัตถุกาม (สิ่งที่น่าใคร่พอใจ)

ทั้งนี้ ท่านว่าเพราะจิตใจของคนเราเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ ไว้ถึง ๖ ชนิด คือ งู จระเข้ นก ไก่ สุนัข จิ้งจอก วานร เหล่านี้วิ่งพล่านไปหาที่อาศัยของมันเทียบได้กับความวุ่นวายของคนทางอายตนะทั้ง ๖ ดังนี้ งูวิ่งไปหาจอมปลวก เทียบกับตาสอดส่ายหารูป

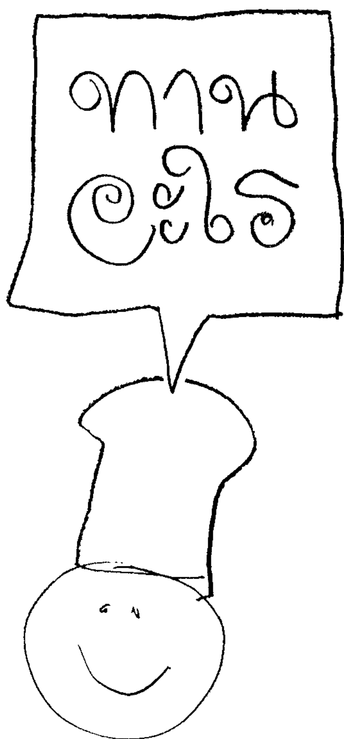
จระเข้วิ่งไปหาน้ำ เทียบกับหูสอดส่ายหาเสียง นกบินโผไปสู่อากาศ เทียบกับจมูกสูดหากลิ่น ไก่บินไปเข้าบ้าน เทียบกับลิ้นเลือกหารส สุนัขจิ้งจอกวิ่งไปป่าช้า เทียบกับการกระเสือกกระสนหาโผฏฐัพพะ (สิ่งที่สัมผัสต้อง) วานรวิ่งขึ้นต้นไม้ เทียบกับใจซัดส่ายหาเรื่องคิดต่าง ๆ จิตใจของคนจึงเป็นสวนสัตว์ที่ใหญ่โต ต้องเฝ้าแต่หาที่อยู่อาศัย หาอาหารมาเลี้ยงสัตว์เหล่านี้ไม่เว้นว่าง และสิ่งที่ต้องการที่สุดก็คืออาหารสัตว์ทั้งปวงนั้นเอง

สิ่งที่เข้าใจว่าโชคลาภ หรือแม้จะเรียกลาภ ยศ สรรเสริญ สุขอะไรก็เป็นแค่อาหารสัตว์เท่านั้น จึงไม่เห็นค่าแห่งธรรมะที่แท้จริง คือธรรมในพระพุทธศาสนา ดังที่มีแสดงว่า ในพระธรรมวินัยนี้มีรัตนะมากมาย เช่น รัตนะคือสติปัฏฐานสี่ รัตนะคือโพชฌงค์เจ็ด รัตนะคือ

มรรคมีองค์แปด เป็นต้น แต่จะทำอย่างไรได้ เหมือนวานรได้แก้ว ไก่ได้พลอย ไฉนจะเห็นค่าของแก้วของพลอย เช่นไก่ก็ต้องว่าสู้ข้าวเปลือกเม็ดหนึ่งไม่ได้

สัตว์ในใจคนเหล่านี้เป็นอุปมาธรรม หมายถึงกิเลสในใจนี้เอง เมื่อจิตใจยังหนาอยู่ด้วยความโลภ โกรธ หลง ก็ย่อมจะวุ่นวายหาอาหาร กับทั้งที่อยู่อาศัยให้แก่กิเลสเหล่านี้ โชคลาภก็คือการได้อาหารกิเลสมาปรนปรือกิเลสให้มาก ๆ นั่นเอง

ส่วนผู้ที่ได้สดับคำสอนของพระพุทธเจ้า และปฏิบัติขัดเกลาจิตใจตนเองอยู่ ย่อมจะกลับเห็นว่าธรรมเป็นรัตนะที่เลิศล้ำ พระพุทธศาสนาเป็นบ่อรัตนะมหาศาล การได้พบธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นโชคลาภอันประเสริฐ และถ้ายังเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ ไว้เต็มจิตใจก็ยากที่จะแลเห็น แม้จะอยู่ใกล้ที่สุด.

ทาน

๓

ทาน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่ประเทศชาติศาสนา และอาณาประชาราษฎร์ ยิ่งขึ้นโดยลำดับมา ดังที่ยิ่งปรากฏแก่บุคคลทั่วไป เพราะได้ทรงดำรงพระองค์อยู่ในหลักทศพิธราชธรรมตามพระพุทโธวาทอย่างมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง ฉะนั้น จะได้กล่าวถึงทศพิธราชธรรม (ธรรมของพระราชา ๑๐ อย่าง) ข้อที่หนึ่งคือ ทาน

ก่อนอื่นพึงทราบว่าเรื่องทานมิใช่เป็นเรื่องของพระราชาเท่านั้น พระพุทธเจ้าได้สอนเรื่องทานนี้แก่คนทุก ๆ คนผู้ที่มีทรัพย์สิ่งของจะพึงบริจาคได้แก่ผู้ที่ควรบริจาคให้

องค์สมบัติของทานนั้นตรัสไว้ว่ามี ๓ อย่างคือ เจตนาสมบัติ ถึงพร้อมด้วยเจตนาหมายความว่ามีเจตนาดีในกาลทั้ง ๓ คือ ก่อนให้ กำลังให้ และให้

ถ้าไม่มีเจตนาจะให้เกิดขึ้น การให้ก็เกิดขึ้นไม่
ให้ในทางเป็นสินบนเป็นต้น ก็ไม่เรียกว่าเป็น

แล้ว วัตถุสมบัติ ถึงพร้อมด้วยวัตถุ คือมีวัตถุที่สมควรจะให้ อันจะเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ ปฏิคาหกสมบัติ ถึงพร้อมด้วยผู้รับ คือมีผู้รับที่สมควร

เจตนาสมบัติข้อแรก ถ้าคิดดูสักหน่อยก็จะเห็นว่ามีความสำคัญเป็นประการแรก เพราะถ้าไม่มีเจตนาจะมีให้เกิดขึ้น การให้ก็เกิดขึ้นไม่ได้ หรือมีเจตนาจะให้เหมือนกัน แต่มิใช่ให้ในทางเป็นบุญ ให้ในทางเป็นสินบนเป็นต้นก็ไม่เรียกว่า เป็นเจตนาสมบัติ เมื่อมีเจตนาที่จะสละบริจาค เพื่อสงเคราะห์อนุเคราะห์บูชาแก่ผู้ที่มีความสมควรเช่นนั้นจึงจะเป็นเจตนาสมบัติ

วัตถุสมบัติก็มีความสำคัญ เพราะจะต้องมีวัตถุอันสมควร หมายถึง วัตถุที่เป็นของตน อันเกิดจากการแสวงหาได้มาในทางที่ชอบ ทั้งเป็นสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ เช่น ถ้าผู้รับขาดแคลนอาหาร ก็ให้

ได้ หรือมีเจตนาจะให้ แต่มิใช่ให้ในทางเป็นบุญ เจตนาสมบัติ

อาหาร ผู้รับขาดแคลนยา ก็ให้ยาเป็นต้น สมบัติข้อนี้จึงได้แก่ผู้ที่มีทรัพย์สิ่งของ ถ้าไร้ทรัพย์ ก็ไม่อาจจะทำทานได้

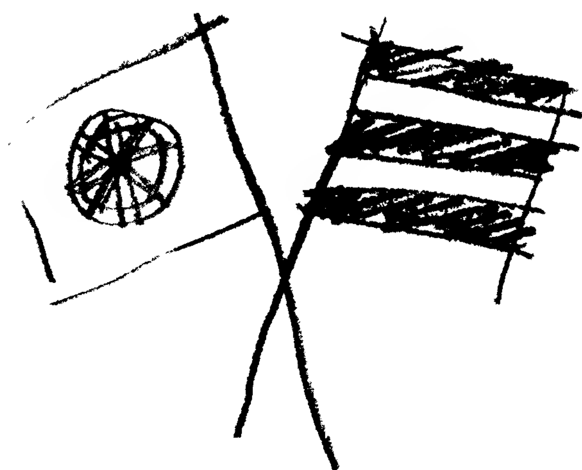
ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนให้แสวงหาทรัพย์ก่อน ดังที่มีในหลักธรรมว่าด้วยประโยชน์ปัจจุบัน และเมื่อแสวงหาได้ทรัพย์มาแล้ว ยังทรงสอนให้แบ่งทรัพย์ออกเป็นส่วนๆ เช่นได้ตรัสสอนไว้ในพระสูตรหนึ่งว่า "พึงแบ่งโภคะออกเป็น ๔ ส่วน คือบริโภคใช้สอยส่วนหนึ่ง ประกอบการงานสองส่วน เก็บไว้ส่วนหนึ่งสำหรับคราวอันตราย" ส่วนปฏิคาหกสมบัติข้อท้ายก็มีความสำคัญ เพราะจะต้องได้ผู้ที่สมควรจะรับ มิใช่ว่าจะควรให้โดยไม่เลือก

ได้มีสุภาษิตกล่าวว่า "ทานที่เลือกให้ พระสุคตทรงสรรเสริญ" ทานที่ประกอบด้วยองค์สมบัติทั้งสาม

นี้ เป็นทานที่ถูกต้องในพระพุทธศาสนา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์อาณาประชาราษฎรในทางต่างๆ โดยอเนกประการ ขออำนาจทานาทิทศธรรมจงอภิบาลให้ทรงพระเจริญยิ่งเทอญ.

๔

พุทธศาสนา
รักษาประเทศชาติ

พระพุทธเจ้า ตรัสไว้ในพระธรรมบทข้อหนึ่ง แปลความว่า "ความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย ผู้ไม่ประมาทย่อมไม่ตาย ผู้ประมาทเหมือนผู้ตาย" ดังนี้ และยังได้ตรัสต่อไปว่า "ผู้ฉลาดรู้ข้อนี้ โดยความต่างกัน ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ยินดีในทางดำเนินของพระอริยะทั้งหลาย ผู้ฉลาดเหล่านั้นเพ่งพินิจอยู่เนือง ๆ ก้าวหน้าไป โดยมั่นคงเป็นนิตย์ เป็นผู้ทรงปัญญา ย่อมถูกต้อง นิพพานที่เกษมจากเครื่องประกอบไว้ อันยอดเยี่ยม" พระธรรมบทนี้เป็นข้อเตือนใจอย่างดี สมควรที่จะรับมาคิด ให้เกิดสติที่จะปลุกใจ ให้ตื่นขึ้นแล้วเพ่งพินิจดูเหตุการณ์ทั้งหลายให้ดี

พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำ ซึ่งเราทั้งหลายนับถือบูชา บัดนี้ได้ตั้งมั่นอยู่อย่างสงบมั่นคง

อธิปไตยของชาติ ความรวมกันอยู่ได้ ของชาติที่มีความเป็นอันหนึ่ง เป็นเหตุให้เกิดเสรีภาพ

เหมือนอย่างบ้านเรา เมืองของเรา ประเทศชาติ พระมหากษัตริย์ของเรา ดูก็น่าจะวางใจได้ ทำเป็นเล่นไปบ้างก็ได้ รวนกันไปบ้างก็ได้ พักนอนกันเสียตามสบายก่อนก็ได้ ถ้าเป็นดังนี้ ก็น่าจะเป็นความประมาท ซึ่งเป็นทางแห่งความตาย เพราะเมื่อพินิจดูเหตุการณ์ ทั้งหลายให้พ้นตัวออกไปสักหน่อยแล้ว ก็จะเห็นความสับสนอลหม่านเกิดขึ้นอยู่โดยรอบ ประเทศถิ่นที่เคยนับถือพระพุทธศาสนา ได้เปลี่ยนแปลงไปในทางต่างๆ เหลืออยู่แต่ในประเทศไทยเราที่ตั้งอยู่อย่างสงบเป็นสุขสบาย ดูก็เป็นที่น่าพิศวง ทั้งก็น่าเป็นที่เพ่งเล็งหมายปองของใครๆ เมื่อมองดูเหตุการณ์อย่างนี้แล้ว ก็จะรู้สึกขึ้นได้ทันทีว่า ถึงเวลาที่จะต้องไม่ประมาท ทำสติที่จะพินิจให้รอบคอบ เพื่อที่จะรักษาสมบัติทั้งปวงของตนไว้ การที่จะรักษาไว้ได้นั้น จะต้องมีความ

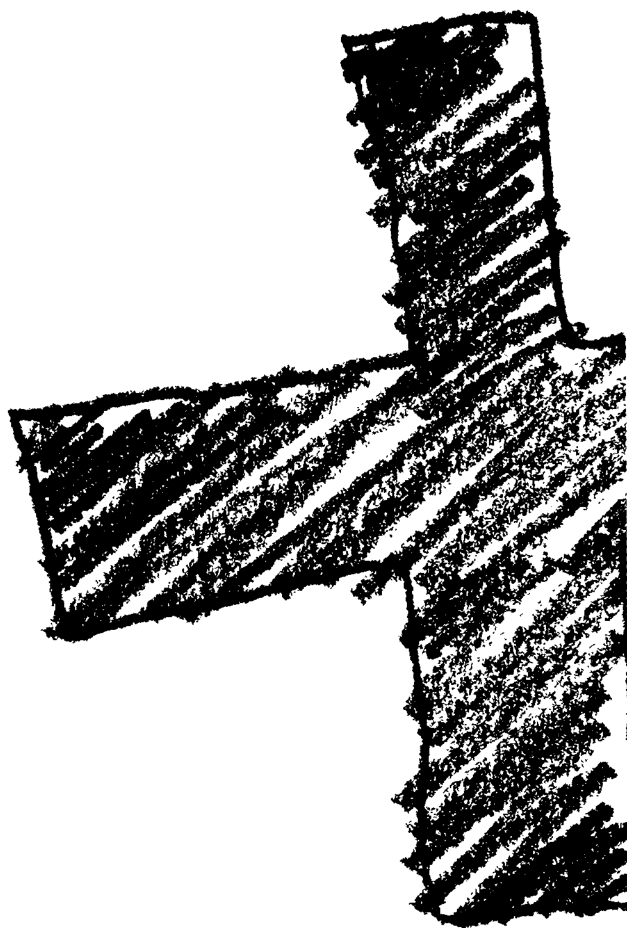
อธิปไตยนี้ ก็คือ ความสามัคคีอันเป็นเอกภาพ

เป็นไทแก่ตน ไม่เป็นทาสใคร คือ ความเป็นใหญ่ของส่วนรวมดังที่เรียกว่า อธิปไตยของชาติ ความรวมกันอยู่ได้ ของชาติที่มีอธิปไตยนี้ ก็คือ ความสามัคคีอันเป็นเอกภาพ ความเป็นอันหนึ่ง เป็นเหตุให้เกิดเสรีภาพ ความมีเสรีภาพของส่วนรวม สมภาพ ความเสมอภาคกัน ในส่วนที่รวมกันอยู่

ฉะนั้น ความสามัคคีจึงเป็นหัวใจของชาติที่มีอธิปไตยทั้งหลาย และชาติที่นับถือพระพุทธศาสนาเช่นชาติไทยเรานี้ ย่อมมีพระรัตนตรัย เป็นที่รวมศรัทธาสามัคคี ทางปฏิบัติด้วยความไม่ประมาทของแต่ละบุคคล ก็คือศึกษาปฏิบัติพระธรรมตามภูมิชั้นทำศรัทธาให้ตั้งมั่นในพระรัตนตรัยด้วยตนเอง และช่วยแนะนำให้คนอื่นเกิดศรัทธาที่ตั้งมั่นด้วย ช่วยตนเองให้เชื่อให้ยึดถือในทางที่ถูก และช่วยคนอื่น

ให้เป็นดังนี้ด้วย เป็นการช่วยที่ดียิ่ง

ทุก ๆ คนสามารถช่วยตนเองได้หนึ่งคนเสมอ ส่วนการช่วยคนอื่นนั้น จะช่วยเท่าไรก็สุดแต่โอกาส แต่ก็อาจช่วยได้ ไม่น้อยก็มาก เพราะทุก ๆ คนย่อมมีโอกาส เช่น พ่อแม่ย่อมมีโอกาสที่จะอบรมลูก ครูย่อมมีโอกาสที่จะอบรมศิษย์ แต่ถ้าต่างเกี่ยงกันเสีย ก็ทำให้โอกาสเสียไป ก็ตกอยู่ในความประมาท ถ้าไม่ปล่อยให้โอกาสเสียไปแล้วทุก ๆ คนจะช่วยตนและคนอื่นได้อีกมาก เพ่งพินิจอยู่เนือง ๆ ก้าวหน้าไปด้วยความไม่ประมาท.

๕

แนวทางการสร้างสันติ

วันที่ ๘ พฤษภาคม ของทุกปี เป็นวันกาชาดโลก ซึ่งสันนิบาตสภากาชาดได้ชักชวนสภากาชาดของทุกประเทศให้ทำการฉลองด้วยวิธีที่จะให้คนทั้งปวงได้ยิน ได้เห็น ได้ทราบกิตติคุณของกาชาด และช่วยกันอุดหนุน วันฉลองนี้กำหนดถือเอาวันเกิดของผู้เป็นต้นคิดเสนอให้ตั้งกาชาดขึ้นเมื่อร้อยปีเศษมาแล้ว

ท่านผู้นี้เป็นชาวสวิสส์ชื่อ อังรีดูนังต์ ได้ไปเห็นการรบใหญ่ที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งในประเทศอิตาลี ได้เห็นคนล้มตายบาดเจ็บถูกทอดทิ้งให้ทนทุกข์ทรมาน ไม่ได้รับการพยาบาลรักษาที่เพียงพอ จึงได้เขียนข้อเสนอขึ้นให้มีการประชุมระหว่างประเทศพิจารณาเรื่องนี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๒ เป็นเหตุให้มีการประชุมระหว่างประเทศ

กาชาด เป็นสภาการกุศลที่เป็นมิตรไม่เป็นศัตรูแก่

ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๖ ตกลงตั้งองค์การกลางสำหรับพยาบาลคนที่ต้องบาดเจ็บในการสงคราม เป็นการเริ่มสภากาชาดขึ้น ต่อมากิจการกาชาดได้ขยายออกไป ทำการบรรเทาทุกข์อันเกิดจากโรคภัยและภัยต่าง ๆ และได้มีสภากาชาดขึ้นในประเทศต่าง ๆ มากขึ้นจนมีเกือบทุกประเทศในโลก จึงได้มีกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ และต่อมาได้ขยายกิจการออกไปทำการกันเพิ่มขึ้นอีก คือ แนะนำการสุขาภิบาลอนามัย ซึ่งเป็นการป้องกันโรคที่อาจป้องกันได้ เพราะแต่เดิมกิจการทั้งปวงเป็นไปในทางแก้ จึงได้มีสันนิบาตกาชาดขึ้น และเพื่อให้มีการประสานกันระหว่างกรรมการกาชาดระหว่างประเทศกับสันนิบาตสภากาชาด จึงได้มีสากลกาชาดขึ้น

เป็นอันว่า กิจการของกาชาดได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง โดยทำหน้าที่แก้คือ บรรเทาทุกข์อัน

บุคคล ทุกชาติ ทุกศาสนา ทุกฝ่าย

เกี่ยวแก่การพยาบาลและอันเกี่ยวแก่การสุขาภิบาลอนามัย และเพื่อการนี้ ก็มีกองวิทยาศาสตร์ทำยาแก้พิษงูเป็นต้น มีอนุสภากาชาด ฝึกเด็กให้มีจิตใจสูง มีอาสาสมัครกาชาด และได้ปฏิบัติกิจการบรรเทาทุกข์บำรุงสุขทั้งในเวลาสงคราม ทั้งในเวลาสงบ ในเวลาสงคราม สภากาชาดก็ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวแก่ทหารและประชาชนของทุกฝ่าย ในเวลาสงบก็ปฏิบัติหน้าที่แก่ทุกประเทศ เพราะกาชาดเป็นสภาการกุศลที่เป็นมิตรไม่เป็นศัตรูแก่บุคคลทุกชาติทุกศาสนาทุกฝ่าย ดังที่ได้มีข้อคติของกาชาดว่า "No Frontier to Red Cross ไม่มีพรมแดนแก่กาชาด" คำว่ากาชาด ย่อมาจากคำว่า "กากบาทชาด" แปลว่า ตีนกาแดง ใช้เป็นเครื่องหมายของสภาการกุศลนี้ คือ มีเครื่องหมายตีนกาแดงบนพื้นขาว สภากาชาดเกือบทั่วโลกรับรองใช้เครื่อง

หมายนี้ ซึ่งใช้กลับสีกันกับธงชาติของสวิสส์ คือ ธงชาติสวิสส์ ใช้เครื่องหมายกาขาวบนพื้นสีแดง ทั้งนี้เพื่อเป็นเกียรติว่าชาวสวิสส์ได้เป็นผู้คิดเสนอเรื่องนี้ขึ้น

ในประเทศไทยเราปัจจุบัน สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงดำรงตำแหน่งองค์สภานายิกาสภากาชาดไทย ได้ทรงดำเนินกิจการสภากาชาดอย่างแข็งแรงทั้งในด้านสร้างเสริมกำลังของสภากาชาด ทั้งในด้านบรรเทาทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชน สภาการกุศลนี้เป็นตัวอย่างแห่งหมู่ชนผู้ปฏิบัติตามพระโอวาทของพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำว่า "สนฺติมคฺคเมว พฺรูหย จงพูนทางแห่งสันติ."

๓๖ → ๓๗

๖

การแผ่เมตตา

พระพุทธศาสนาสอนให้แผ่เมตตาจิต ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ปราศจากทุกข์ดังที่ทราบกันอยู่ ได้ยินว่า บางคนได้คิดแผ่เมตตา แต่กลับเกิดความโกรธ เพราะเมื่อคิดไปถึงคนนั้นคนนี้ ก็ไปพบกิเลสและความชั่วของเขาเข้า เช่น ไปพบว่าเขามีโลภโมโทสันอย่างนั้นอย่างนี้ ไปทำไม่ดีอย่างนั้นอย่างนี้ ก็เกิดความโกรธความเกลียดขึ้น และเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์ที่จะไปคิดเมตตาต่อกิเลสและความชั่วของเขา

ครั้นคิดแผ่เมตตาแก่เขาตามที่ได้รับแนะนำ ก็ได้เมตตาตนไปในทางเห็นแก่ตน จึงได้ไปแจ้งแก่ผู้ที่ให้คำแนะนำถึงเรื่องการแผ่เมตตาได้ผลเป็นความโกรธ และความเห็นแก่ตนขึ้นนี้ ผู้ที่ให้คำแนะนำได้ชี้แจงว่า ใช้วิธีคิดไม่ถูกทางของเมตตา แต่ไปถูกทางของความโกรธและเห็นแก่ตนเข้า

ทุก ๆ ชีวิตเมื่อเกิดมาแล้ว ก็ต้องแก่ เจ็บ ตาย หนึ่ง แล้วยังลุอำนาจกิเลสและประกอบกรรม

วิธีคิดในทางของเมตตานั้นให้คิดว่าทุก ๆ ชีวิต เมื่อเกิดมาแล้ว ก็ต้องแก่ เจ็บ ตาย ต้องประสบความทุกข์ต่าง ๆ น่าสงสารอยู่ส่วนหนึ่งแล้ว ยังลุอำนาจกิเลสและประกอบกรรมที่ผิด ก็ยิ่งน่าสงสารมากขึ้นไปอีก ทุก ๆ คนต้องการสุข ไฉนจึงโง่เขลาไปเดินในทางแห่งทุกข์ เพราะกิเลสและความผิด ดังนั้นคิดให้เห็นในฐานะที่เป็นเพื่อนทุกข์ด้วยกัน หรือกล่าวสามัญว่าเป็นเพื่อนสุขทุกข์อยู่ในโลกด้วยกัน หรือเป็นผู้ที่พึงสงสาร คิดแผ่เมตตาจิตไปโดยเจาะจงหรือโดยทั่วไปไม่เจาะจงปรารถนาให้อยู่เป็นสุขปราศจากทุกข์ รักษาตนให้สวัสดีจากกิเลสและความชั่ว ให้เป็นอิสระเสรีจากความชั่วและความปรารถนาผิดต่าง ๆ

ส่วนที่เมตตาแก่ตนนั้น ก็คิดให้ตนมีสุข ปราศจากทุกข์ รักษาตนให้สวัสดีดังนั้นเช่นเดียวกัน

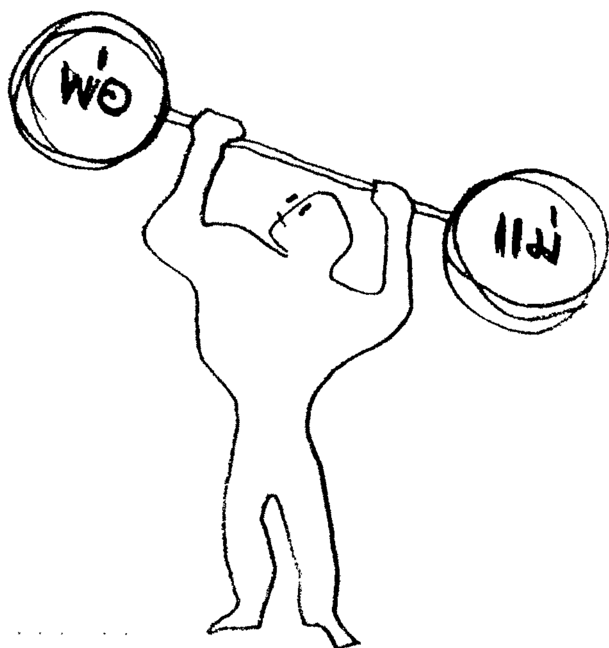
ต้องประสบความทุกข์ต่าง ๆ น่าสงสารอยู่ส่วนที่ผิด ก็ยิ่งน่าสงสารมากขึ้นไปอีก

ทั้งนี้ เพราะเมตตาตรงกันข้ามกับความโกรธ เจริญเมตตาก็เพื่อดับโกรธ เท่ากับเป็นน้ำประพรมจิตใจตนเองให้เย็นสบาย ก็เท่ากับเป็นเมตตาตนเองเหมือนกัน ผู้ที่ได้รับคำแนะนำ จึงไปคิดแผ่เมตตาใหม่แล้วกลับมาบอกผู้ให้คำแนะนำว่า ได้ผลเป็นเมตตาดีขึ้น ไม่เกิดโทสะเหมือนดังครั้งก่อน

น่าพิจารณาว่าภาวะทางใจที่เกิดขึ้นทุก ๆ อย่างเกี่ยวแก่วิธีคิดหรือทางที่คิดเป็นสำคัญ คือสุดแต่จะใช้ความคิดไปในทางไหน หรือดังคำที่พูดกันว่า สุดแต่จะมองในแง่ไหน ในแง่ดีหรือแง่ร้าย พฤติการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแก่ตนเองและผู้อื่น ย่อมมองไปได้หลากหลายแง่

ทางพระพุทธศาสนากล่าวได้ว่า สอนให้มองในแง่ของความจริงไว้ก่อนว่า ความเป็นจริงเป็นอย่างไร ผิดถูกชั่วดี มีโทษมีคุณอย่างไรตามที่เป็นจริง เมื่อพบ

ความจริงแล้วก็ถึงวาระที่ว่า จะใช้ความคิดอย่างไรจึงจะเป็นประโยชน์ขึ้นมา สมมติว่ามองไปพบว่า ผิดไปจริงก็ต้องคิดในทางให้ผิดเป็นประโยชน์ขึ้น ดังที่โบราณก็ได้คิดกันแล้วว่า "ผิดเป็นครู" ความผิดหรือคนผิดได้เป็นครูแล้วจริง ๆ เช่นเดียวกับความถูกหรือคนถูก มองให้ดี ใช้ความคิดให้ถูกทางแล้ว เรื่องตึงเครียดจะกลายเป็นเรื่องขำ เรื่องชวนโกรธจะกลายเป็นเรื่องชวนเมตตาสงสาร.

พ่อ
แม่

๗

พระพรหมในบ้าน

ความกตัญญู คือความรู้อุปการะที่บุคคลอื่นได้ทำ หรือความรู้คุณของผู้มีคุณ ความกตเวทีคือความประกาศอุปการะที่บุคคลอื่นได้ทำ หรือความทำตอบแทนคุณของผู้มีคุณ ความกตัญญูและความกตเวทีทั้งสองนี้เป็นธรรมคู่กัน บางทีก็พูดว่า ความกตัญญูคำเดียว แต่ในทางปฏิบัติก็หมายถึง ความกตเวทีด้วย เพราะความทำตอบแทนเป็นความกตเวที ซึ่งเป็นเครื่องบอกถึงผู้ทำว่า เป็นคนมีความกตัญญู ถ้าไม่มีความทำตอบแทน ก็ไม่มีใครรู้ว่ามีกตัญญู ทั้งก็เป็นที่กล่าวว่าไม่มีกตัญญูเสียอีก

ในที่นี้ จึงจะยกขึ้นพูดเพียงคำเดียวคือ ความกตัญญู พระพุทธเจ้าได้สอนให้คนมีความกตัญญู ดังที่ตรัสไว้ในมงคลสูตรข้อหนึ่งว่า ความกตัญญูเป็นมงคลอันสูงสุด ถ้าจะมีปัญหาว่า พึงมีความกตัญญูต่อใครก็

บิดาเป็นบุพการีของบุตรธิดา ครูอาจารย์ เป็นพลกนิกร พระพุทธเจ้าเป็นบุพการีของโลก

ตอบได้ว่า ต่อผู้ที่ได้ให้อุปการะ ผู้ใดที่ได้ให้อุปการะ หรือได้ช่วยอย่างใดอย่างหนึ่ง จะเป็นผู้ใหญ่กว่าหรือเด็กกว่าก็ตาม พึงมีความกตัญญูต่อผู้นั้น

เมื่อพูดว่าผู้ทำอุปการะให้หรือผู้มีคุณ ก็มักเข้าใจถึงผู้ใหญ่ทั้งหลายมีมารดาบิดาเป็นต้น ซึ่งเป็นความเข้าใจในทางจำกัดบุคคล แต่ความจริงคำนี้หมายถึงคุณสมบัติ ข้อนี้สุดแต่จะมีอยู่ในใคร บางทีเป็นคนต่ำต้อยที่สุด จนที่สุด แต่ได้ช่วย ก็ชื่อว่าผู้ทำอุปการะหรือผู้มีคุณ เพราะแม้จะต่ำต้อยในภายนอก แต่มีจิตใจสูงผู้มีคุณดังนี้เรียกว่า บุพการี คือผู้ทำอุปการะก่อน

บุพการีที่เป็นบุคคลสำคัญนั้น ได้แก่มารดาบิดาเป็นบุพการีของบุตรธิดา ครูอาจารย์เป็นบุพการีของศิษย์ พระมหากษัตริย์เป็นบุพการีของพลกนิกร

บุพการีของศิษย์ พระมหากษัตริย์เป็นบุพการีของ

พระพุทธเจ้าเป็นบุพการีของโลก จะกล่าวเฉพาะมารดาบิดาก่อน

ผู้ที่ไม่คุ้นในศาสนา คงเห็นแปลกในการเรียกบุคคลคู่นี้สลับกันจากที่เคยเรียกมาในทางอื่น คือ เคยเรียกว่าบิดามารดา แต่กลับมาพบว่ามารดาบิดา จึงควรทราบอธิบายก่อนว่า คำนี้มีคำแปลและความหมายในทางเลี้ยงดูบำรุงรักษาทะนุถนอม ในกิจเหล่านี้มารดาย่อมออกหน้ากว่าบิดาคือ ใกล้ชิดสนิทสนมมากกว่า

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ด้วยว่า “มารดาเป็นมิตรในเรือนของตน” จึงได้เรียกมารดาก่อนบิดา แต่ก็ต้องคู่กันไป ส่วนอีกคำหนึ่งว่า “ชนกชนนี” เรียกชนก (ชายผู้ให้กำเนิด) ก่อนชนนี (หญิงผู้ให้กำเนิด) เพราะในฐานะเป็นผู้ให้กำเนิด ชายย่อมเป็นสำคัญกว่า แต่

ก็ต้องคู่กันไปเช่นเดียวกัน เป็นอันว่าท่านทั้งสองมีความสำคัญด้วยกัน จะเรียกใครก่อนก็สุดแต่ความหมายของคำที่เรียกเท่านั้น แม้จะมียิ่งหรือหย่อนกว่ากันในลักษณะของบางอย่าง แต่เมื่อรวมเข้าแล้วก็เสมอกันเท่ากันโดยฐานเป็นพระพรหมของบุตรธิดาเทากันเป็นต้น ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า "คำว่าพรหม บุพพเทพ บุพพาจารย์ อาหุไนย (ผู้ควรมาบูชา) เป็นชื่อของมารดาบิดา เพราะเหตุว่า มารดาบิดาเป็นผู้มีอุปการะมาก เป็นผู้บำรุงเลี้ยง แสดงโลกนี้แด่บุตรทั้งหลาย"

พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา มารดาบิดาเป็นผู้ให้กำเนิดและถนอมเลี้ยงบุตรธิดาด้วยจิตใจเปี่ยมด้วยเมตตากรุณาเป็นต้น จึงเป็นผู้มีพระคุณเป็นล้นพ้น.

ความรักของแม่

เล่ากันมาว่า มีเด็กคนหนึ่งจะไปเที่ยวป่า มารดาห้ามก็ไม่ฟัง ขืนจะไป มารดาไม่อาจจะห้ามไว้ได้ จึงด่าตามหลังไปว่า ให้กระบือดุไล่เจ้า เมื่อเด็กนั้นเข้าป่าก็พบกระบือดุเข้าจริงๆ เด็กได้ตั้งใจทำสัจจะว่า "มารดาของข้าพเจ้ากล่าวข้อใดด้วยปาก ข้อนั้นจงอย่ามี มารดาของข้าพเจ้าคิดข้อใดด้วยใจ ข้อนั้นจงมีเถิด" กระบือนั้นได้ยืนนิ่งเหมือนถูกผูกไว้ในที่นั้นเอง

เรื่องนี้แสดงจิตใจของมารดาหรือของมารดาบิดาว่า ได้มีเมตตาหรือความรักใคร่ในบุตรธิดาอยู่อย่างลึกซึ้ง แม้บุตรธิดาจะขัดใจท่านถึงกับทำให้ท่านด่าว่าด้วยถ้อยคำที่ฟังดูร้ายน่ากลัว แต่ท่านก็มิได้มุ่งให้บุตรธิดาต้องได้รับเหตุร้ายอย่างถ้อยคำนั้นเลย ความรักอันเป็นเมตตาที่ท่านมีต่อบุตรธิดากว้างใหญ่ลึกซึ้งสุดที่จะหาได้ในผู้อื่น ท่านเป็นผู้แสดงโลกนี้ เป็นผู้ให้

ขณะที่ออกไปพ้นมารดาบิดา จะได้พบความ
ความมุ่งร้าย เป็นต้น จากคนอื่นมากหรือน้อย

ชีวิตเลือดเนื้อและอุปการะอย่างยิ่งแก่บุตรธิดา ส่วนบุตรธิดาซึ่งเป็นผู้รับการให้ของท่าน ตั้งแต่ถือกำเนิดเกิดมาก็อาจจะเคยตัวเลยไม่ได้คิด รู้สึกในท่านเหมือนอย่างเป็นลูกหนี้ คอยทวงจะเอานั่นเอานี่จากท่านอยู่ทุกวันตลอดไป ทั้งต้องการจะเอาให้มากให้ยิ่งไปกว่าใครอื่น ถ้าได้น้อยก็โกรธ ได้มากก็รู้สึกคล้ายกับทวงหนี้มาได้มากเท่านั้น ไม่ได้สำนึกในพระคุณ

ที่ยิ่งขึ้นไปกว่านั้น บุตรธิดาที่ได้รับการตามใจมามาก ก็มักเห็นไปว่าท่านมีหน้าที่คอยตามใจ จะเอาอะไรก็ต้องให้ได้ดังใจ ความรู้สึกเช่นนี้ เป็นเครื่องปิดบังไม่ให้มองเห็นความรักอันลึกซึ้งของท่าน มิหนำซ้ำคนบางพวก ยังเห็นท่านเหมือนเป็นศัตรู เพราะลำเอียงไปในทางเกลียดหรือไม่ชอบตน

บางลัทธิยังสอนให้บุตรธิดาตั้งตนเป็นศัตรู

เฉยเมย ความรังเกียจ ความเอารัดเอาเปรียบ เหตุเหล่านี้จักไม่ได้พบจากมารดาบิดา

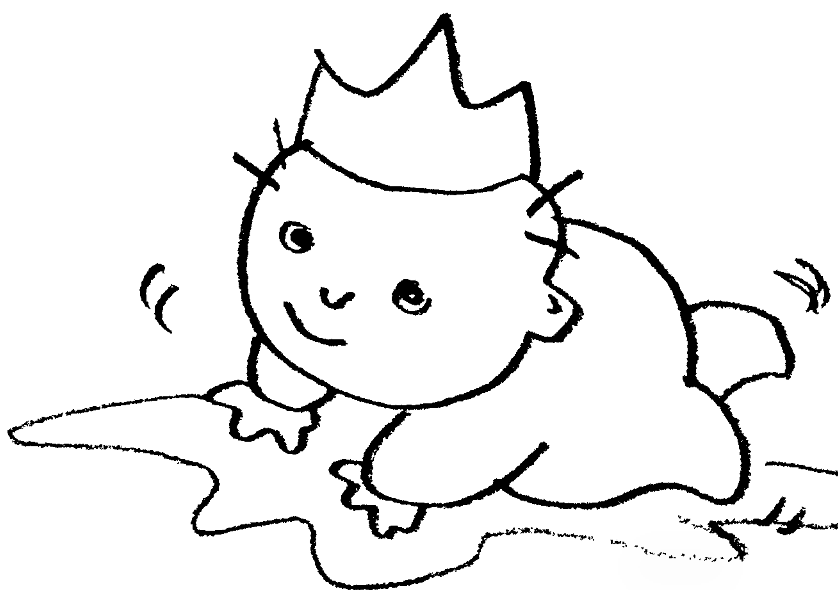
คอยจับผิดมารดาบิดาผู้ให้กำเนิดก่อเกิดตนมา บุตรธิดาผู้เยาว์ความคิดก็กลายเป็นศัตรูคอยสอดแนมความผิดของมารดาบิดาไปเสีย

การอบรมในทางที่ผิดอาจทำให้มีความเห็นผิดเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาที่ยังไม่มีเครื่องสะกิดให้สำนึก แต่โดยปกติสามัญ เวลาแห่งความสำนึกได้ย่อมมีอยู่แก่ทุกๆ คน ยังสำนึกไม่ได้เมื่อเป็นเด็ก ก็อาจสำนึกได้เมื่อเติบใหญ่ขึ้น มีบุตรธิดาขึ้นเองแล้ว

ทั้งคนทั้งสัตว์ดิรัจฉาน เมื่อมีลูกย่อมเกิดความรักในลูกตามธรรมชาติ เมื่อมีลูกขึ้นเองและเกิดความรักในลูกของตนขึ้น หากระลึกถึงมารดาบิดาของตนขึ้นสักแวบหนึ่ง จะสำนึกขึ้นได้เองว่าท่านมีความรักในตนเหมือนที่ตนมีความรักในลูก และเหตุอื่นที่จะทำให้สำนึกก็มีอยู่เป็นอันมาก ทุกขณะที่ออกไปพ้นมารดา

บิดาจะได้พบความเฉยเมย ความรังเกียจ ความเอารัดเอาเปรียบ ความมุ่งร้ายเป็นต้น จากคนนี้มากหรือน้อย เหตุเหล่านี้จักไม่ได้พบจากมารดาบิดา ความสะดุดใจจากเหตุต่างๆ ที่ประสบ จะทำให้เกิดสำนึกขึ้นในพระคุณของท่าน เมื่อได้เห็นพระคุณของท่านขึ้นแล้ว แทนที่จะรู้สึกว่าท่านเป็นลูกหนี้ที่จะต้องให้สิ่งนั้นสิ่งนี้แก่ตน กลับจะรู้สึกว่าตนซึ่งเป็นบุตรธิดาเป็นลูกหนี้ท่านต่างหาก

บุตรธิดาผู้มีสำนึกได้ดังนี้ จะเลิกคิดทวงหนี้มารดาบิดา จะคิดใช้หนี้ให้แก่ท่าน คือ ตอบแทนคุณท่าน ความสำนึกรู้ดังนี้แล คือ ความกตัญญูกตเวที.

ความหวังของพ่อแม่

พระพุทธเจ้า ได้ตรัสไว้ว่า “บุตรเป็นที่ตั้งของมนุษย์ทั้งหลาย” นึกดูสักหน่อยหนึ่งก็จะเห็นได้ว่า หมู่มนุษย์นี้จะต้องมีอนุชนเกิดสืบเนื่องกันไป จึงจะต้องอยู่ได้ แต่ที่จะเจริญขึ้นนั้น อนุชนจะต้องเป็นอภิชาตบุตร คือบุตรที่เกิดมาดียิ่งกว่าคนชั้นมารดาบิดา ถ้าเป็นอนุชาตบุตร ก็เสมอตัว แต่ถ้าอวชาตบุตรคือบุตรที่เกิดมาต่ำทราม หมู่มนุษย์ก็จะเสื่อมลง ฉะนั้นมารดาบิดาทั้งหลายจึงปรารถนาจะได้บุตรที่เป็นพวกอภิชาต และพยายามอบรมบุตรเพื่อจะเป็นเช่นนั้น ความอบรมนี้เป็นข้อสำคัญ ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสแสดงข้อที่มารดาบิดาพึงทำแก่บุตรธิดาไว้ว่า ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยา มารดาบิดาทั่วไปย่อมเสียสละสิ่งต่าง ๆ แม้มาก เพื่อให้การอบรมเช่นนี้ ทั้งนี้ก็เพราะบุตรเป็นที่

พระพุทธเจ้าจึงตรัสแสดงข้อที่ มารดาบิดาพึงทำในความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยา มารดาบิดาอบรมเช่นนี้ ก็เพราะบุตรเป็นที่ตั้งของวงศ์ตระกูล

ตั้งของวงศ์ตระกูลซึ่งเป็นมนุษย์กลุ่มหนึ่ง ถ้าบุตรนั้นเป็นบุตรของผู้ปกครองประเทศชาติ ก็จะต้องอำนวยการอบรมให้ยิ่งขึ้น เพราะย่อมจะเป็นวัตถุ คือที่ตั้งของประเทศชาติ ซึ่งเป็นที่รวมของมนุษย์กลุ่มใหญ่สืบต่อไป ที่ตั้งของส่วนย่อยนั้นย่อมสำคัญน้อยกว่าที่ตั้งของส่วนรวมซึ่งเป็นส่วนใหญ่

แม้ในประวัติทางพระพุทธศาสนาเองก็ได้มีเล่าว่า เมื่อพระสงฆ์ทำสังคายนาครั้งที่สอง เมื่อภายหลังพระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ ๑๐๐ ปี พระมหาเถระผู้มีอนาคตังสญาณ (รู้ส่วนอนาคตได้) ก็ได้มองเห็นอันตรายจะเกิดแก่พระพุทธศาสนาในอนาคต และได้มองเห็นว่าใครจะเป็นผู้เข้ามาช่วยแก้ได้ จึงได้มอบหน้าที่ชักนำและหน้าที่อบรมผู้ที่จะเข้ามาช่วยแก้นั้นแก่พระเถระสองรูป ผู้ที่จะดำรงชีวิตอยู่ไปถึงยุคที่จะ

แก่บุตรธิดาไว้ว่า ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ทั่วไปย่อมเสียสละสิ่งต่าง ๆ แม้มากเพื่อให้การซึ่งเป็นมนุษย์กลุ่มหนึ่ง

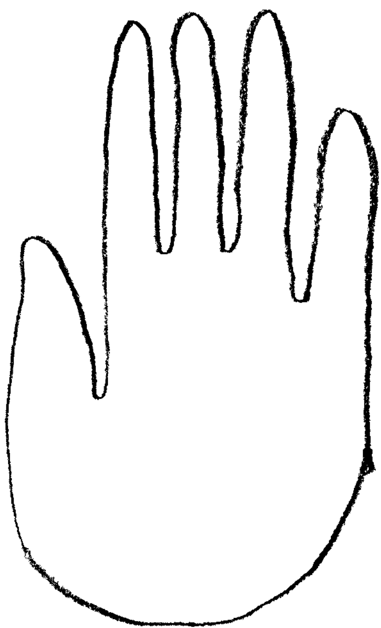
เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้น

ปรากฏว่า ท่านมองเห็นล่วงหน้าไปกว่าร้อยปี เพราะต่อมากว่าร้อยปี พระเถระรูปหนึ่งได้ไปชักนำบุตรของพราหมณ์ ผู้มิได้นับถือพระพุทธศาสนาคนหนึ่ง จนถึงนำมาบวชเป็นสามเณรได้ก็หมดหน้าที่ของท่าน พระเถระอีกรูปหนึ่งรับหน้าที่ต่อไป คืออบรมสามเณรรูปนั้นจนมีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก สามเณรรูปนั้น เมื่อมีอายุครบ ก็ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุและได้ปฏิบัติจนสำเร็จกิจ ซึ่งคือท่านโมคคัลลีบุตรติสสเถระ

ในครั้งนั้น ได้เกิดอันตรายขึ้นในพระพุทธศาสนาในขณะที่พระพุทธศาสนากำลังรุ่งเรือง เพราะพระเจ้าอโศกมหาราช ได้ทรงอุปถัมภ์และประกาศออกไปเต็มที่ ทรงทำนุบำรุงพระภิกษุสงฆ์มากมาย ได้มีพวก

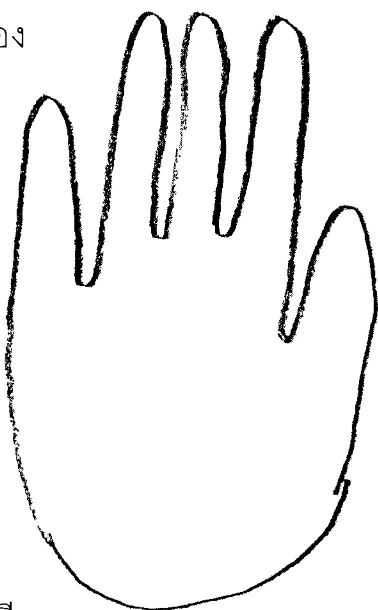
เดียรถีย์ เข้ามาปลอมบวชเป็นอันมาก ถึงกับพระสงฆ์ต้องงดทำอุโบสถถึง ๑๒ ปี จึงได้ท่านพระโมคคัลลีบุตรนี้เข้ามาแก้ด้วยพระบรมราชูปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช และท่านก็ได้มองดูอนาคตต่อไปอีก ก็เห็นว่าจะเกิดอันตรายแก่พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป (คืออินเดีย) จึงจัดส่งพระสงฆ์หลายสายออกไปประกาศพระศาสนาในประเทศถิ่นต่างๆ มีลังกาและสุวรรณภูมิเป็นต้น

อันตรายแห่งพระพุทธศาสนาก็ได้บังเกิดในอินเดียจริง แต่พระพุทธศาสนายังเหลืออยู่ในโลก เพราะได้ออกมาตั้งอยู่ในหลายประเทศแล้ว เช่นในประเทศไทยเรานี้ การเตรียมอบรมสร้างบุคคลจึงเป็นข้อสำคัญอย่างยิ่ง.

๑๐

การไหว้ครู

ในต้นปีการศึกษาของทุกปี โรงเรียนทั้งหลายทำพิธีไหว้ครูในวันพฤหัสบดีวันใดวันหนึ่ง ไทยเราได้มีธรรมเนียมยกย่องบูชาครูมาตั้งแต่โบราณกาล เมื่อจะเข้าเรียนอะไรในครั้งก่อน ก็มีดอกไม้ธูปเทียนไปหาครู ฝากตัวเป็นศิษย์ จะเรียนวิชาบางอย่างก็มีพิธียกครูตามแบบที่กำหนดไว้

ในบัดนี้พิธียกครูมีใช้สำหรับวิชาศิลปะบางอย่างและวิชาทางของขลังบางอย่าง โดยทั่วไปจะไปฝากเข้า

เรียนที่ไหน ก็มักมิได้ใช้ดอกไม้ธูปเทียนไปหาครู ยังมีถือเป็นธรรมเนียมอยู่ก็แต่ในการไปฝากบวช บิดามารดาญาติ หรือผู้ใหญ่พาบุตรหลานหรือผู้อยู่ในอุปการะไปฝากบวช ย่อมมีดอกไม้ธูปเทียนให้ผู้ที่จะถือบวช ถือไปถวายเจ้าอาวาส พระหรืออุปัชฌาย์อาจารย์ เรียกว่าถวายตัว หรือมอบตัว (เป็นนาค) นอกจากนี้ ในโรงเรียนทั้งหลายก็ยังมีธรรมเนียมจัดพิธีไหว้ครูเป็นงานประจำปี พิธีนี้เป็นพิธีแสดงความเคารพครูทุกชั้นทุกฝ่ายทุกสมัย โดยเฉพาะก็ครูผู้ประสาทวิชาให้ในปัจจุบัน มีความประสงค์ให้นักเรียนเกิดความสำนึกในคุณของครู แสดงความเคารพนบไหว้ครู เพื่อจะได้เกิดเป็นสิริมงคลแก่ตัวนักเรียนเอง จะเกิดสิริมงคลได้อย่างไร

การไหว้ครู เป็นการแสดงความเคารพต่อท่านผู้ควรเคารพ ทำให้มีจิตใจนับถือหนักอยู่ในครู ยกย่อง

พึงบำรุงด้วยสถาน ๕

ครู เป็นเหตุเกิดความตั้งใจเรียน และเชื่อฟังคำสอนสั่งของครู และทำให้ครูเกิดเมตตากรุณา ตั้งใจที่จะสอนสั่งให้ศิษย์เจริญด้วยความรู้ความสามารถและความประพฤติดีงาม

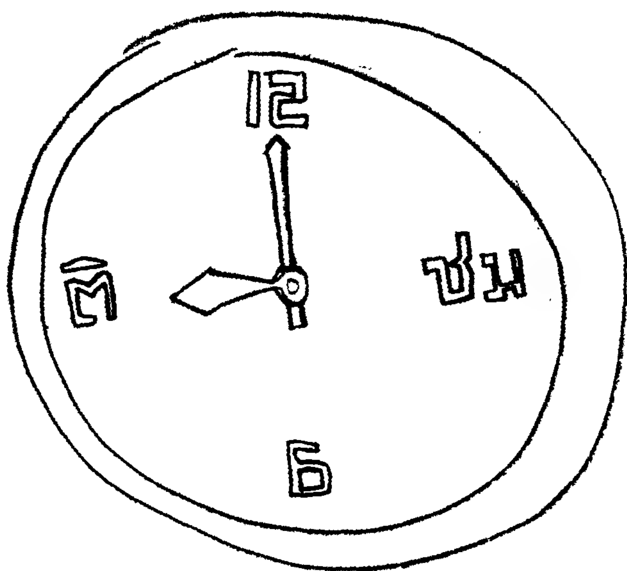
พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า อาจารย์เป็นทิศเบื้องขวาของบุคคล เป็นผู้ที่ศิษย์พึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ ด้วยลุกขึ้นยืนรับ ด้วยเข้าไปยืนคอยรับใช้ ด้วยเชื่อฟัง ด้วยอุปัฏฐาก ด้วยเรียนศิลปวิทยาโดยเคารพศิษย์ผู้มีความเคารพย่อมปฏิบัติต่อครูด้วยสถานทั้ง ๕ เหล่านี้ตามโอกาสที่ควรปฏิบัติ ข้อไหนเมื่อไร บางคราวควรลุกขึ้นรับครู หรือแสดงกิริยาต้อนรับอย่างเคารพตามควรแก่โอกาสนั้น ๆ ไม่ใช่แสดงกิริยาลบหลู่ หรือที่เรียกว่าเดินกระทบไหล่ บางคราวก็เข้าไปรับใช้เมื่อครูมีกิจ หรือเมื่อครูขอร้องให้ช่วยทำกิจ

อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ช่วยรับใช้ท่าน เพราะท่านก็ย่อมจะเลือกใช้ในสิ่งที่สมควรเหมาะสม ทั้งเพื่อเป็นการให้ศึกษาไปด้วยในตัว ดังเช่นกิจที่เป็นงานของโรงเรียน งานของวัด งานของสาธารณประโยชน์ งานต้อนรับบางครั้งบางคราวเมื่อครูสอนสั่งให้เว้นการที่ควรเว้น ให้ทำการที่ควรทำใด ๆ ก็เชื่อฟัง ในคราวที่ควรอุปัฏฐากบำรุง ก็ไม่ละเลยดูแลท่าน และโดยเฉพาะก็ตั้งใจเล่าเรียนศึกษาศิลปวิทยา มี **สุ** (ฟัง) **จิ** (คิดให้เข้าใจ) **ปุ** (ถาม) **ลิ** (จด) หรือมีอิทธิบาทในการศึกษา การไหว้ครูย่อมมีความประสงค์ให้นักเรียนเจริญด้วยคุณลักษณะของศิษย์ดังนี้

และอาจารย์ที่ดีก็ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยสถาน ๕ คือแนะนำดี ให้เรียนดี บอกศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง ไม่ปิดบังอำพราง ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อน

ฝูง ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย

การไหว้ครูเป็นสิริมงคล ก็เพราะทำให้ทั้งอาจารย์และศิษย์ปฏิบัติตนอยู่ในสถานแห่งคุณสมบัติ ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้เหล่านี้แล.

12
6

๑๑

ติให้ถูก ชมให้เป็น

คำภาษิต โดยมากเป็นข้อสอนในทางใดทางหนึ่งหาใช่พึงใช้ได้ทุกทางไม่ เช่นคำว่า "พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง" เป็นคำสอนให้นิ่ง แต่ควรหรือที่จะนิ่งไปเสียทุกอย่าง ปัญหาเช่นนี้ได้มีมาแล้วในสมัยพระพุทธเจ้า

ดังเรื่องหนึ่งว่า ครั้งหนึ่งพระพุทธองค์เสด็จไปทรงสนทนากับปริพาชกผู้หนึ่งชื่อว่า โปตลิยะ ได้ตรัสเริ่มเรื่องสนทนาขึ้นว่า มีบุคคลอยู่ ๔ จำพวกในโลกคือ

๑. บางพวกพูดติเตียนผู้ที่ควรติเตียนจริง ๆ ตามกาลเวลาที่ควรติเตียน แต่ไม่พูดสรรเสริญผู้ที่ควรสรรเสริญจริง ๆ ตามกาลเวลาที่ควรสรรเสริญ

๒. บางพวกพูดสรรเสริญผู้ที่ควรสรรเสริญจริง ๆ ตามกาลเวลาที่ควรพูดสรรเสริญ แต่ไม่พูดติเตียนผู้ที่

เวลาที่ควรนิ่งก็นิ่ง เวลาที่ควรพูดก็พูด หรือที่ควรออกไป

ควรติเตียนจริง ๆ

๓. บางพวกไม่พูดติเตียนผู้ที่ควรติเตียน ไม่พูดสรรเสริญผู้ที่ควรพูดสรรเสริญ ตามกาลเวลาที่ควรพูดติเตียนหรือสรรเสริญจริง ๆ

๔. บางพวกพูดติเตียนผู้ที่ควรติเตียน พูดสรรเสริญผู้ที่ควรพูดสรรเสริญ ตามกาลเวลาที่ควรพูดติเตียนหรือสรรเสริญจริง ๆ

ได้ตรัสถามว่าบุคคล ๔ จำพวกนี้ จำพวกไหนดีกว่ากัน โปตลิยปริพาชกกราบทูลว่า จำพวกที่ ๓ คือ จำพวกที่นิ่งเสียไม่พูดทั้งติเตียนทั้งสรรเสริญดีกว่า เพราะวางอุเบกขา คือเฉยเสีย

พระพุทธเจ้าตรัสว่า จำพวกที่ ๔ คือ จำพวกที่พูดจริงตามกาลเวลาที่ควรพูดจริง ๆ ทั้งติเตียนทั้งสรรเสริญดีกว่า เพราะกาลัญญุตา คือ ความรู้จักกาล

อุเบกขาก็วางอุเบกขา เวลาที่ไม่ควรอุเบกขาก็พูด

ในที่นั้นๆ เรื่องนี้แสดงว่าพระพุทธศาสนาสอนเรื่องการพูดติหรือชมคนอื่นไว้อย่างไร

สรุปความว่า ถ้าเป็นเรื่องจริง เมื่อถึงเวลาที่ควรติก็ต้องติ เมื่อถึงเวลาที่ควรชมก็ต้องชม แต่ถ้าเป็นเรื่องไม่จริงก็ไม่ควรพูดแท้ และแม้เป็นเรื่องจริง หากไม่ถึงเวลาที่ควรติหรือชม ก็อย่าไปติหรือชม นิ่งเสียดีกว่า ฉะนั้น ความมีกาลัญญุตาในที่นั้นๆ จึงเป็นหลักสำคัญ คือเวลาที่ควรนิ่งก็นิ่ง เวลาที่ควรพูดก็พูด หรือเวลาที่ควรอุเบกขาก็วางอุเบกขา เวลาที่ไม่ควรอุเบกขาก็พูดออกไป สุดแต่ว่าเวลาไหนจะควรติหรือชม

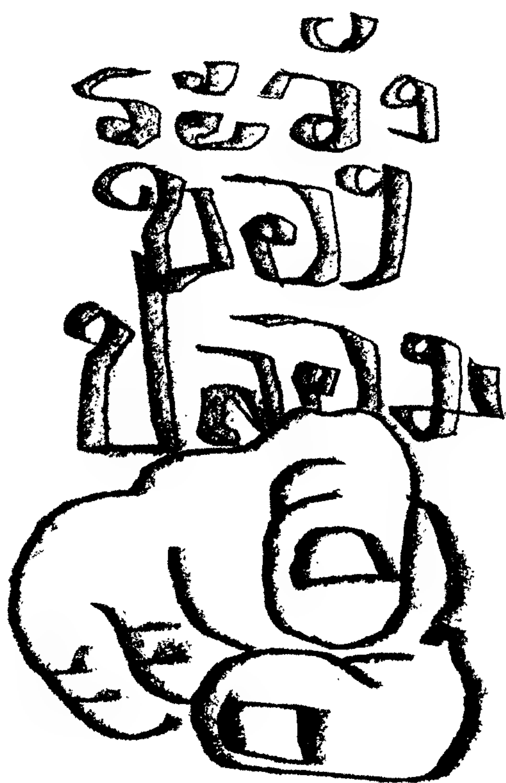
คำตอบของพระพุทธเจ้าในปัญหาที่ทรงตั้งขึ้นเองจึงยุติด้วยเหตุผลอย่างบริสุทธิ์บริบูรณ์ คำสรรเสริญพระธรรมของพระพุทธเจ้าว่า “พร้อมด้วยอรรถ (เนื้อความ) พร้อมด้วยพยัญชนะ (ถ้อยคำ) บริสุทธิ์

บริบูรณ์สิ้นเชิง" ย่อมมีความหมายสาธกได้ด้วยเรื่องที่เล่ามาข้างต้นนั้น

แม้โปตลิยปริพาชกก็ได้กราบทูลรับรองว่าสมควรถูกต้องที่บุคคลจำพวกที่ ๔ ดีกว่าอีก ๓ จำพวกข้างต้น เพราะกาลัญญุตาในที่นั้น ๆ เป็นของดีและได้กราบทูลสรรเสริญว่า ภาษิตของพระพุทธองค์ไพเราะจับใจ เหมือนอย่างหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปกปิด เหมือนอย่างบอกทางแก่คนหลง หรือชูดวงประทีปในที่มืด เพื่อว่าคนมีตาจักได้เห็นรูปทั้งหลาย

โปตลิยปริพาชกได้กลับมีศรัทธาปสาทะในพระพุทธเจ้า เปล่งวาจาถึงพระพุทธเจ้า พร้อมด้วยพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ และได้แสดงตนเป็นอุบาสกถึงสรณะนี้ตลอดชีวิต ความได้รสพระธรรมอย่างไพเราะจับใจนี้เองเป็นเหตุนำคนให้เปลี่ยนมา

นับถือพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลมาจนถึงบัดนี้.

ระวัง

๑๒

ธรรมอยู่ที่รู้จักทำ

ถ้ามีปัญหาเกี่ยวกับศาสนาว่า ประสงค์จะได้ศาสนาที่แสดงธรรมเป็นสัจจะ คือจริงแท้หรือไม่ ทุก ๆ คนก็น่าจะตอบตรงกันหมดว่า ต้องการศาสนาที่แสดงสัจธรรม คำถามคำตอบนี้ควรจะถือเป็นหลักมูลฐานข้อแรก แต่ก็น่าจะมีคำถามแย้งว่า นอกจากต้องการจะได้อย่างนั้นแล้ว ยังควรจะขยายความออกไปอีกว่า ต้องการได้สัจธรรมที่พึงปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ขึ้นมาได้ด้วย และก็น่าจะมีคำถามเพิ่มเติมอย่างนั้นอย่างนี้ต่อไปอีก

ฉะนั้น จะยุติเอาเพียงหลักการข้อแรกนั้นก่อน เรื่องอื่นค่อยว่าไปทีหลัง ตามประเด็นของเรื่องที่เกี่ยวไปถึง เพราะประการแรกคนคงต้องการของแท้ ไม่ต้องการของปลอมของเทียม และเหตุที่ต้องการก็ต้องเพราะเชื่อ หรือเห็นว่าเป็นประโยชน์ จึงได้

เกิดต้องการขึ้น การที่จะมีความเห็นหรือเชื่อดังนั้น ก็ต้องเพราะมีการชักนำให้เห็น หรือเชื่อจากองค์กรของศาสนานั้น ๆ และทุกศาสนาก็ย่อมจะแสดงว่า ศาสนาของตนเป็นจริงมีประโยชน์ช่วยคนได้ต่าง ๆ ไม่มีศาสนาไหน ที่จะบอกว่าศาสนาของตนเป็นของเทียม ของปลอม และไร้ประโยชน์ช่วยอะไรไม่ได้

ก็เมื่อทุกคนต้องการของจริงแท้ดังนี้ โดยไม่ใช่หลอกตัวเอง ก็ควรจะพิจารณาคำสอนของศาสนาในแง่ของความจริงก่อน เช่นเรื่องบุญบาปหรือความดีความชั่ว ว่าบุญจริงเป็นอย่างไร บาปจริงเป็นอย่างไร นอกจากนี้บุญบาปก็ยังมีหยาบ ละเอียดเป็นชั้น ๆ ขึ้นไป

ยกตัวอย่างเช่น พระพุทธศาสนาสอนไม่ให้ทำบาปทั้งปวง สอนให้ทำกุศลให้ถึงพร้อม ท่านสอน

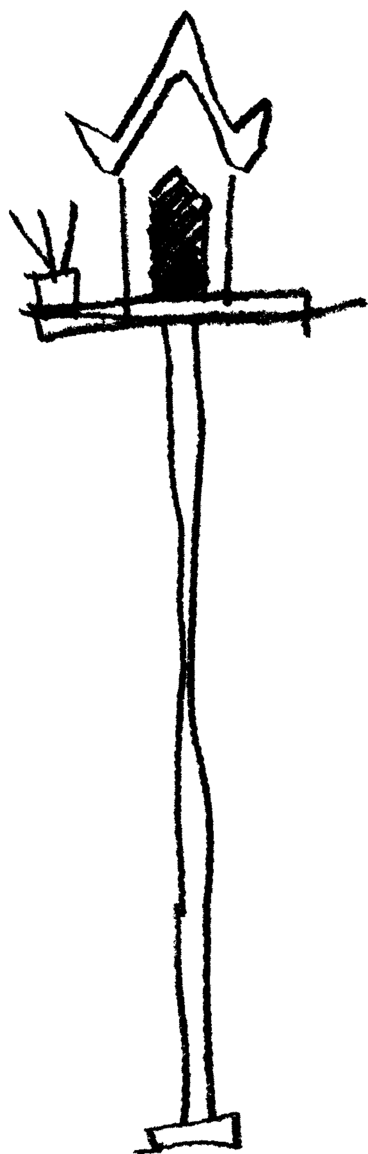
ศาสนาเช่นนั้นก็จะเป็นศาสนาปลอมหรือเทียม

ว่าประพฤติผิดศีลห้าเป็นบาปเป็นต้น แต่คนเรามีหน้าที่จะต้องทำอยู่ต่างๆ กัน บางหน้าที่จะรักษาศีลข้อใดข้อหนึ่งไม่สะดวก บางทีเมื่อปฏิบัติหน้าที่ด้วยใจที่รู้สึกว่าทำบาปก็เลยไม่สบายใจ ถึงกับทิ้งหน้าที่ไปเสียก็มี หรืออาจถึงกับทิ้งศาสนาที่สอนว่าเป็นบาปนั้น ไปถือศาสนาที่สอนว่าไม่บาป ถ้าเป็นดังนี้ ก็แปลว่าไม่ต้องการความจริง เพราะถ้าต้องการความจริงก็ควรพิจารณาว่า ความจริงเป็นอย่างไร และความจริงเป็นบาป แม้จะเปลี่ยนศาสนาแล้วไปทำเข้าก็ไม่พ้นบาป หากจะมีศาสนาแสดงสิ่งที่เป็นบาปว่าไม่เป็นบาป ศาสนาเช่นนั้นก็จะเป็นศาสนาปลอมหรือเทียม ส่วนที่ละทิ้งหน้าที่นั้น อาจทำถูกบัญญัติของศาสนา แต่ก็อาจผิดบัญญัติของบ้านเมืองหรือผิดอย่างอื่น

ฉะนั้น ก็ควรต้องพิจารณาว่าตนยืนอยู่ที่ไหน คือให้รู้จักฐานะภาวะของตนที่เป็นอยู่ และพิจารณาว่า เมื่ออยู่ในฐานะภาวะของตนที่เป็นอยู่ และพิจารณา ว่าเมื่ออยู่ในฐานะเช่นนั้นจะพึงปฏิบัติศาสนาได้เพียงไร

พระพุทธศาสนาแสดงธรรมที่เป็นสัจธรรม บุญ ก็ว่าบุญ บาปก็ว่าบาป เมื่อแสดงให้ทราบแล้ว ผู้ฟังได้ ศรัทธาปัญญาในธรรมเพียงไร และจะปฏิบัติได้เพียงไร ก็แล้วแต่ผู้ฟัง พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบังคับ หรือชักชวน ใครให้มาเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ผู้ที่ได้ สดับธรรม มาขอเป็นหรือมาแสดงตนเอง คือแสดง ความประสงค์ของตนเอง แม้เช่นนั้นก็มิใช่ว่าพระพุทธ เจ้าจะทรงอนุมัติตามประสงค์ทุกอย่าง เช่นการขอ บรรพชาอุปสมบทต้องไม่มีข้อขัดข้องต่าง ๆ ตามที่มี วินัยระบุไว้จึงจะบวชให้ได้

พระพุทธศาสนาจึงไม่ขัดขวางต่อบ้านเมืองและมีสัจธรรมอยู่ครบถ้วน สำหรับสนองความประสงค์ประโยชน์ของคนทุกภาวะฐานะ.

๑๓

พระพุทธ พระภูมิ และเทวดา

ได้มีผู้ถามว่า คนไทยนับถือพระพุทธศาสนา และก็นับถือเทวดา เช่นพระภูมิเป็นต้นด้วย จึงนับถืออะไรกันแน่

ปัญหานี้บางคนได้ให้คำตอบว่า คนที่นับถือทั้งสองอย่างก็นับถือทั้งสองอย่างนั้นแหละ แต่นับถือต่างกัน นับถือพระพุทธศาสนา ก็นับถือพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ คือที่พึ่งอันสูงสุดแห่งจิตใจ แต่นับถือเทวดาต่างๆ อย่างนับถือทหารตำรวจ หรือนับถือผู้ใหญ่ผู้มีอำนาจที่จะให้ความคุ้มครอง หรือให้ยศ ให้ลาภที่ต้องการต่างๆ คือนับถืออย่างนับถือคนๆ นี้แหละ ไม่ได้นับถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์สิ้นกิเลส

มีผู้ถามว่าเทวดามีจริงหรือไม่ เช่นพระภูมิที่ตั้งศาลกันอยู่ในบ้านโดยมาก ได้มีผู้ตอบว่า ปัญหา

คนเราต้องการปัญญากันหรือไม่ และได้ใช้เหตุผล

นี้ตอบได้เพียงว่า มีอยู่ในความนับถือของผู้นับถือ เพราะไม่อาจจะชี้ให้เห็นตัวตนกันได้ คนที่ไม่ตั้งศาลพระภูมิในบ้านก็มีมาก บางคนตั้งศาลพระภูมิเหมือนกัน แต่ตั้งรูปปั้นของตนเองที่ได้รับเป็นของขวัญไว้ในศาล อ้างว่าตนเป็นเจ้าของบ้านเจ้าของที่ดิน จึงเป็นพระภูมิเอง เรื่องนี้จึงอยู่ที่ใครจะนับถือหรือไม่นับถืออย่างไร

ได้มีผู้ถามต่อไปว่า นับถือเทวดาจะขัดกับคำสอนของพระพุทธเจ้าหรือไม่ มีผู้ตอบว่า สุดแต่การที่นับถือ ถ้านับถืออย่างนับถือคนที่เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ก็ไม่รู้จะอ้างว่าผิดข้อไหน ถ้านับถือเป็นสรณะ ก็ผิดแน่ จะขาดจากไตรสรณะทีเดียว หรือไม่ถึงเช่นนั้นนับถือแล้วไปฆ่าสัตว์บูชาเป็นต้น ก็ผิดศีลผิดทางพระพุทธศาสนา

ปัญญากันอยู่เพียงไร อาหารของปัญญาก็คือ

ถ้าจะถามให้กระชับเข้ามาอีกว่า นับถือเทวดาผิดหลักกรรมหรือไม่ ก็ตอบได้ว่าจะผิดหรือถูกหลักกรรมนั้นเกี่ยวแก่ศรัทธาและการปฏิบัติ คือถ้าความเชื่อเป็นไปในกรรม เป็นความเชื่อกรรม เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตน ก็เป็นศรัทธาที่ถูกต้อง ในส่วนการปฏิบัตินั้น ถ้าต้องการผลที่ดี ก็ทำกรรมดี ไม่ต้องการผลที่ชั่ว ก็เว้นกรรมชั่ว ก็เป็นการปฏิบัติถูก ฉะนั้น ถ้าการนับถือเทวดาเป็นเหตุให้ความเชื่อ และการปฏิบัติไขว้เขวไปจากนี้ ก็เป็นการนับถือที่ผิด

ถ้าจะถามว่า ก็ในบัดนี้ ความเชื่อและการปฏิบัติไขว้เขวไปมากมิใช่หรือ จะแก้อย่างไร ก็จะต้องตอบว่าคงยังไม่มีใครทำสถิติไว้ว่ามากเท่าไร ทางแก้นั้นก็ต้องแก้ศรัทธานั่นแหละให้ถูกต้อง เพราะศรัทธาเป็น

ต้นทางของการปฏิบัติ ทางที่จะแก้ศรัทธา ก็คือปัญญาที่ถูกต้อง

ปัญหาสำคัญที่สุดเวลานี้ จึงอยู่ที่ว่าคนเราต้องการปัญญากันหรือไม่ และได้ใช้ปัญญากันอยู่เพียงไร อาหารของปัญญาก็คือเหตุผล

คนเราในบัดนี้มีการศึกษาดี มีความรู้ ความฉลาดมากกว่าแต่ก่อน แต่ในบางอย่างงดใช้เหตุผลเสียเฉยๆ เช่นในเรื่องเกี่ยวกับผู้วิเศษหรือสิ่งวิเศษอัศจรรย์ที่เป็นข่าวแตกตื่นกันอยู่บ่อยๆ ยอมเชื่อเสียราบคาบแล้วในสิ่งที่ไม่มีเหตุผล หรือเชื่อเสียแล้วว่าจะมีผลเช่นนั้นเช่นนี้ และสรุปเหตุว่า เป็นความวิเศษอัศจรรย์ที่ไม่รู้ว่าอะไร เทวดาก็มักจะเกิดขึ้นตรงนี้ คือเมื่อไม่รู้ว่าอะไร ก็ว่าเทวดา จึงเป็นเรื่องของอวิชชา (ความไม่รู้จริง) โมหะ (ความหลง)

คนที่ฉลาดมากเป็นเสียดังนี้ไม่น้อย คืองดใช้ปัญญาเสียเฉยๆ และมิใช่คนเดียวสองคน คนเป็นกลุ่มๆ มากมาย งดใช้ปัญญาพร้อมๆ กัน ในคราวเช่นนั้น ใครจะไปใช้ปัญญาวิจารณ์อย่างไร ขัดขวางเข้าสักคนก็หาได้ไม่ ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสสอนว่า “ปญฺญํ นปฺปมชฺเชยฺย” ไม่พึงประมาทปัญญา.”

๑๔

พุทธมามกะ

ผู้นับถือพระพุทธศาสนาโดยมากที่นับถือไปตามมารดาบิดา มักมิได้มีการแสดงตนเป็นพิเศษ การนับถือเป็นไปเอง แต่การแสดงตน แม้ของผู้ที่นับถืออยู่แล้วก็พึงมีในบางครั้งตามเหตุที่เกิดขึ้น ดังที่ได้มีตัวอย่างมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล

ได้มีเล่าไว้ในพระสูตรหนึ่งว่า พระโพธิราชกุมาร พระราชโอรสของพระเจ้าอุเทน แห่งกรุงโกสัมพี แคว้นวังสะ ซึ่งพระราชบิดาทรงส่งไปครองแคว้นภัคคะ ทำนองเมืองลูกหลวง เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปประทับที่แคว้นนั้น ได้เชิญเสด็จพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ไปเสวยที่โกกนทปราสาทที่สร้างขึ้นใหม่ เมื่อเสด็จภัตตกิจแล้ว พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรม จบแล้วพระราชกุมารได้กราบทูลว่า พระแม่เจ้าของพระองค์ได้ทรงเล่าว่า เมื่อพระแม่เจ้าทรงครรภ์ พระองค์ได้ทรงเปล่ง

ผู้ที่ได้ประกาศตนมาเป็นพุทธมามกะแล้ว ย่อมมี
สรณะ (ที่พึ่งสูงสุด) เหมือนอย่างได้มีพระบิดา

พระวาจาเฉพาะพระพักตร์พระพุทธเจ้า ณ โฆสิตาราม ใกล้กรุงโกสัมพีว่า กุมารหรือกุมาริกาผู้อยู่ในครรภ์นี้ ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ขอให้ทรงจำไว้ว่า เขาเป็นอุบาสกหรืออุบาสิกา ตั้งแต่บัดนี้ไป ต่อมาพระพี่เลี้ยงได้อุ้มพระองค์ ซึ่งได้ประสูติแล้วไปเฝ้าพระพุทธเจ้า กราบทูลเหมือนอย่างนั้น มาบัดนี้ พระองค์ทรงเปล่งพระวาจาเหมือนอย่างนั้นด้วยพระองค์เอง นับว่าได้ทรงถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ แสดงพระองค์เป็นอุบาสก รวม ๓ ครั้ง

ในประเทศไทยเรานี้ แต่ก่อนมาเคยนิยมให้บุตรของตนบรรพชาเป็นสามเณร เวลานี้ยังนิยมอยู่ในบางภาคของไทยเรา เช่นภาคพายัพ ที่ปรากฏว่ายังนิยมบวชเณรกันมากกว่าบวชพระ แต่ส่วนมากนิยมดังนี้ เปลี่ยนไปเป็นการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ (ผู้รับเอา

พระพุทธเจ้าเป็นพระของตน ในฐานะเป็นอุดมในทางศาสนาแล้ว

พระพุทธเจ้าเป็นของตน คือ ผู้นับถือพระพุทธเจ้า) ธรรมเนียมนี้ สำหรับผู้ที่ไม่ขอบวชทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ก็ได้มาแล้วแต่ครั้งพุทธกาล

แต่ในชั้นหลังนี้ได้นำมาใช้ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงส่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะทรงเป็นพระราชกุมาร ไปทรงศึกษา ณ ต่างประเทศ จึงโปรดให้แสดงพระองค์เป็นอุบาสก สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณ วโรรส ได้ทรงถวายแบบ และทรงเป็นประธานสงฆ์ ในพระราชพิธีครั้งนั้น แต่ยังไม่ได้ทรงเรียบเรียงไว้เป็นแบบแผน ต่อมาในคราวที่ทรงพระกรุณาโปรดจะส่งพระองค์เจ้า กับหม่อมเจ้าหลายพระองค์ไปทรงศึกษา ณ ต่างประเทศ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าจึงได้ทรงเรียบเรียงขึ้นเป็นแบบแผนตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๒

และเปลี่ยนคำว่าอุบาสกเป็นพุทธมามกะ หรือพุทธมามิกา (บัดนี้มีฉบับพิมพ์เป็นเล่มเล็ก ที่มหามกุฏราชวิทยาลัย เรียกว่า "ระเบียบ แลคำปฏิญญา พุทธประวัติ และหัวข้อแห่งพระพุทธศาสนา สำหรับพุทธมามกะ") ธรรมเนียมนี้ ได้มีการทำตามกันขยายออกไปจนถึงนักเรียน เพราะเป็นวิธีให้เด็กได้ความรู้สึกในพระพุทธศาสนาที่ตนนับถือ

"ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าถึงพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นแม้ปรินิพพานนานมาแล้ว และพระธรรม พระสงฆ์เป็นสรณะ (ที่พึ่งที่นับถือ) ขอพระสงฆ์จงจำข้าพเจ้าไว้ว่า ผู้นับเอาพระพุทธเจ้าเป็นของตน (คือนับถือพระพุทธเจ้า)" ข้อความนี้เป็นคำแสดงตนเป็นพุทธมามกะหรือพุทธมามิกาในภาษาไทย แต่ในพิธีนิยมว่า เป็นภาษาบาลีไม่ต้องว่าคำแปล ส่วนความสำเร็จประโยชน์

อยู่ที่ผู้แสดงตน รู้ความและมีความตั้งใจ ดังคำที่เปล่งแสดงนั้น ซึ่งมีข้อความสำคัญคือ ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะกับประกาศตนเป็นพุทธมามกะต่อหน้าพระสงฆ์ ข้อสำคัญดังกล่าวควรทำความเข้าใจให้ดี เพราะเป็นสัจจปฏิญญาอย่างหนึ่งที่ตนพึงรับปฏิบัติต่อไป

พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ทั้งสามนี้เป็นหลักเป็นประธาน เป็นที่เคารพสูงสุดในพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธเจ้า ทรงมีความรู้ ความบริสุทธิ์ อย่างสูงสุด และทรงมีกรุณา แสดงพระธรรมสั่งสอนที่ปรากฏเป็นพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน พระธรรมเป็นทางแห่งความดีความบริสุทธิ์ และความสุขทุกอย่าง พระสงฆ์เป็นผู้ที่ได้ปฏิบัติตามพระธรรม ดำรงไว้สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน หรือตลอดเวลาที่ยังมีพระสงฆ์ ทั้งสามนี้

เป็นสรณะ คือที่พึ่งที่นับถืออย่างสูงสุด หมายความว่าเป็นที่พึ่งที่นับถือของจิตใจ

คนเราเมื่อมีที่พึ่งของจิตใจดี จะไปไหน จะอยู่ที่ไหน ก็มีความอบอุ่นใจ สบายใจ ไม่ต้องหวาดกลัวว้าเหว่ ฉะนั้น ตื่นนอนตอนเช้า หรือและก่อนนอนตอนกลางคืน จึงนิยมสวดมนต์บทพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ แม้โดยย่อ สำรวมใจระลึกถึงพระรัตนตรัยและอธิษฐานใจ ที่จะปฏิบัติอยู่ในทางพระธรรมของพระพุทธเจ้า อันสมควรแก่ตน พระรัตนตรัยสำเร็จ เป็นที่พึ่งโดยแท้จริงได้ในจุดนี้ คือปฏิบัติตนอยู่ในทางพระธรรม และความสำรวมใจระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย แม้วันละครั้งสองครั้ง ดังกล่าวจะเป็นเหตุเตือนใจอย่างสำคัญ ให้ปฏิบัติอยู่ในทางพระธรรมไม่เช่นนั้นก็อาจจะลืมเลือนไปเสีย

ส่วนการประกาศตนเป็นพุทธมามกะนั้น พุทธมามกะแปลว่า "ผู้รับเอาพระพุทธเจ้าเป็นของตน" เป็นการแสดงตนให้ปรากฏเปิดเผยว่า เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา ด้วยการกล่าวเป็นคำปฏิญาณออกมาต่อหน้าพระสงฆ์ ขอให้พระสงฆ์รับจำเอาไว้ด้วย โดยที่แท้ก็เพื่อให้ตนรับจำตนเองไว้นั้นเอง ว่าได้เป็นพุทธมามกะแล้ว และเพื่อให้มั่นคงก็ให้พระสงฆ์รับจำไว้ด้วยอีกขั้นหนึ่ง เป็นวิธีที่ทำให้เกิดความรู้สึกสำนึกที่แน่นแฟ้นขึ้น เพราะได้ประกาศตนออกไปแล้วแน่นอน เท่ากับเป็นการกระทำสัจจปฏิญญาอย่างหนึ่งในทางศาสนา

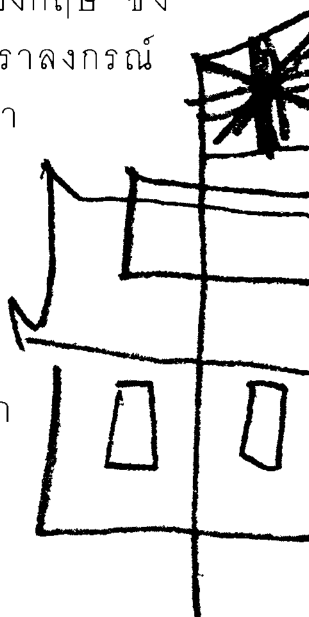
ผู้ที่ได้ประกาศตนมาเป็นพุทธมามกะแล้ว ย่อมมีพระพุทธเจ้าเป็นพระของตน ในฐานะเป็นอุดมสรณะ (ที่พึ่งสูงสุด) เหมือนอย่างได้มีพระบิดาในทางศาสนา

แล้ว สิ่งอื่นหากจะเคารพนับถือ เพราะมีความเจริญด้วยคุณความดี ก็เคารพนับถือในฐานมีคุณได้ แต่ก็มิใช่ในฐานเป็นพระของตนดังกล่าว เหมือนอย่างนับถือบิดาของคนอื่นได้ แต่ก็มิใช่ฐานเป็นบิดาของตน ผู้ที่มีพระพุทธเจ้าเป็นพระของตนอยู่ประจำใจเท่ากับมีพระที่ศักดิ์สิทธิ์สูงสุดประจำตน โดยไม่ต้องมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นประดับอยู่ภายนอกก็ได้

การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ หากได้ทำความเข้าใจ และปฏิบัติตามข้อสำคัญดังกล่าว ก็จะสำเร็จประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง.

ในวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๐๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทั้งสามพระองค์ ได้เสด็จพระราชดำเนินประพาสยังประเทศอังกฤษ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ กำลังประทับศึกษาอยู่ ระยะเวลาเสด็จฯ ประพาสจากประเทศไทยครั้งนี้ มีกำหนด ๑๐ สัปดาห์ ดังที่ได้ทราบกันอยู่แล้ว ประชาชนชาวไทยได้ถวายพระพรชัยมงคลให้เสด็จฯ โดยสวัสดี ทรงพระเกษมสำราญทุกประการ แลหวังที่จะถึงวันเสด็จฯ นิวัตโดยเร็ว

ในโอกาสเสด็จฯ ประเทศ

๑๕
วัดไทยในอังกฤษ

อังกฤษครั้งนี้ กรรมการสร้างวัดไทย ณ กรุงลอนดอน ได้กราบบังคมทูลอัญเชิญทรงเปิดวัดนั้น ซึ่งได้ทรงพระกรุณาพระราชทานชื่อว่า 'วัดพุทธปทีป' ในวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๐๙ ซึ่งเป็นวันอาสาฬหบูชา คนไทยในอังกฤษทั้งที่เป็นนักเรียนไทย และข้าราชการไทย ตลอดถึงชาวอังกฤษหรือชาวประเทศอื่นผู้สนใจ จักมีโอกาสได้เฝ้าทูลละอองพระบาทพระมหากษัตริย์ไทยองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ณ วัดพุทธปทีป ซึ่งเป็นวัดไทยวัดเดียวที่ตั้งขึ้นใหม่ ณ ประเทศอังกฤษ จะได้เห็นการทรงเปิดวัด ได้ทราบว่าจะได้ทรงพระสุหร่าย ทรงเจิมแผ่นป้ายชื่อวัดที่พระราชทาน และจะได้เห็นทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันเข้าพรรษาคล้ายกับพระราชกุศลวันเข้าพรรษา ที่ทรงบำเพ็ญ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพฯ

และทั้งจะได้เห็นเสด็จฯ ประทับทรงธรรม เนื่องในการอาสาฬหบูชา ณ โอกาสนี้คนไทยทั้งปวงในที่นั้นจักได้มีโอกาสอันยากที่จะหาได้อีก คือ ได้ร่วมการทำอาสาฬหบูชากับพระมหากษัตริย์ของตน

คนไทยผู้จากไปอยู่ต่างประเทศ เพื่อเล่าเรียนศึกษาหรือเพื่อปฏิบัติราชการ หรือเพื่อกิจอื่นก็ตาม ย่อมมีความว้าเหว่เพราะต้องพลัดพรากจากบ้านเมือง จากพระมหากษัตริย์ จากศาสนาที่นับถือ แม้จะได้จากไปอยู่ในถิ่นเดียวกันมากเช่นที่อังกฤษ แต่ก็ยังห่างจากองค์พระมหากษัตริย์ของตน จากวัดของตน ฉะนั้น เมื่อได้มีวัดไทยที่ได้สร้างขึ้นในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ไทย ทั้งองค์พระมหากษัตริย์ พร้อมทั้งสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ก็ยังจะได้เสด็จฯ ไปทรงเปิดวัด ย่อมจะทำให้หายว้าเหว่ เปล่าเปลี่ยว มี

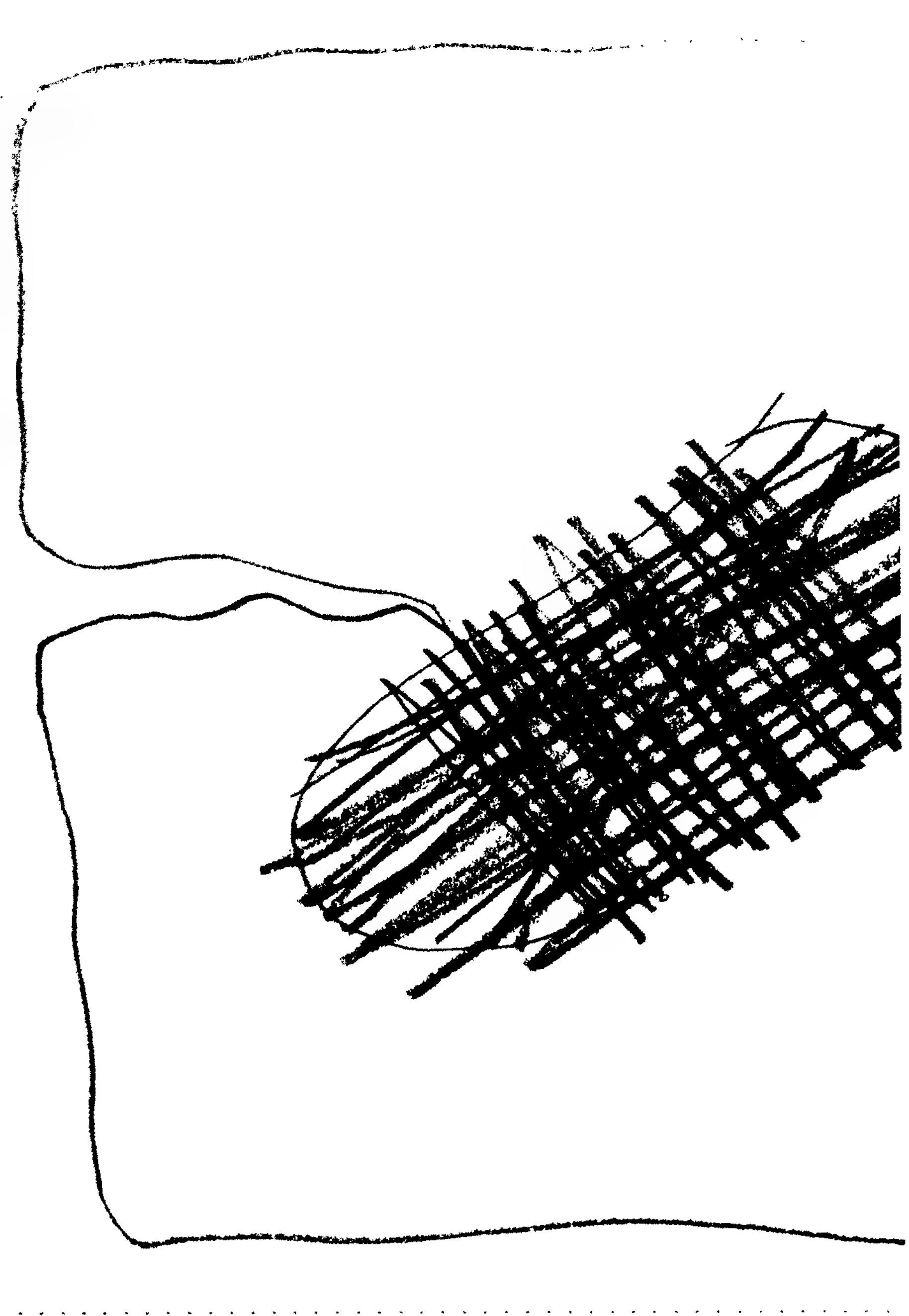
ขึ้นแล้ว ไปข้างไหนวัดนี้ก็ไปด้วย

ความรู้สึกบริบูรณ์เหมือนอย่างอยู่ในเมืองไทยเอง นับว่าเป็นโชคดีของคนไทย ตลอดถึงคนทั้งปวงในที่นั้นผู้เห็นดีด้วย ซึ่งมีโอกาสได้รับพระมหากรุณาเป็นล้นพ้นในครั้งนี้ คนไทยทั้งปวงสมควรที่จะมีมุทิตาจิต และพร้อมกันถวายพระพรชัยมงคล และพร้อมกันระลึกถึงพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า น้อมนำมาประพฤติปฏิบัติ

การสร้างวัดขึ้นนั้นก็เพื่อเป็นที่ประพฤติ และประกาศพระธรรมของพระพุทธเจ้า เพื่อให้เกิดวัดขึ้นอีกชนิดหนึ่ง วัดชนิดนี้เรียกว่า 'ธรรมาราม' แปลว่าอารามธรรม ที่ตั้งของอารามนี้ก็คือจิตใจ ผู้ที่มีจิตใจยินดีอยู่ในธรรม ชื่อว่าได้สร้างวัดใจขึ้นแล้ว ไปข้างไหนวัดนี้ก็ไปด้วย

คำว่าอารามแปลว่า เป็นที่รื่นรมย์ยินดี พระพุทธ

เจ้าได้ตรัสไว้ว่า “บุคคลผู้มีธรรมเป็นที่รื่นรมย์ยินดี (ธรรมาราม) ยินดีในธรรม นึกคิดถึงธรรม ระลึกถึงธรรม ย่อมไม่เสื่อมจากธรรมที่ดี.”

๑๖
อาวุธกันผี

ครั้งหนึ่ง ได้มีภิกษุหมู่หนึ่งหนีภัยชนิดหนึ่งมาเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์ได้ประทานอาวุธให้นำไปสู้ภัยนั้น พวกภิกษุได้นำอาวุธนั้นไปใช้สู้ภัยที่เคยแพ้มา ก็ได้ชัยชนะ

ภัยร้ายที่พวกภิกษุพากันพ่ายแพ้หนีมานั้นคือเมื่อออกไปบำเพ็ญสมณธรรมในป่า ได้เห็นผีมาหลอกแสดงอาการต่างๆ ที่น่าสะพรึงกลัว ต้องพากันล่าถอยไปหาที่พึ่ง คือพระพุทธเจ้า

อาวุธที่พระองค์ได้ประทานให้ไปต่อสู้กันใหม่นั้นก็คือธรรม ๑๖ ข้อ ได้แก่ ๑. สกฺโก องอาจ ๒. อุชุ ซื่อตรง ๓. สุหุชุ ซื่อสัตย์ ๔. สุวโจ ว่าง่าย (ในธรรม) ๕. มุทุ อ่อนโยน ๖. อนติมานี ไม่ดูหมิ่นใคร ๗. สนฺตุสฺสโก สันโดษ อิ่ม พอ ๘. สุภโร เลี้ยงง่าย ๙. อปฺปกิจฺโจ มีกังวลน้อย

องอาจ ซื่อตรง ซื่อสัตย์ ว่าง่ายในธรรม อ่อนน้อย มีความประพฤติเบา (ไม่หนักใจใคร) สงบ ประพฤติอะไรที่เป็นเหตุให้ท่านผู้รู้ติเตียน

๑๐. สลฺลหุกวุตฺติ มีความประพฤติเบา (ไม่หนักใจใคร) ๑๑. สนฺตินฺทฺริโย มีอินทรีย์สงบ ๑๒. นิปโก มีปัญญารักษาตน ๑๓. อปฺปคพฺโภ ไม่คะนอง ๑๔. กุเลสุ อนนุคิทฺโธ ไม่ติดในสกุล ๑๕. น จ ขุทฺทํ สมาจเร กิญฺจิ เยน วิญฺญู ปเร อุปวเทยฺยุํ ไม่ประพฤติอะไรที่เป็นเหตุให้ท่านผู้รู้ติเตียนแม้เพียงเล็กน้อย ๑๖. สุขิโน วา เขมิโน โหนฺตุ (แผ่เมตตา) ขอให้สรรพสัตว์มีความสุขเกษม

อาวุธคือธรรม ๑๖ ข้อนี้ มีในต้นกรณียเมตตสูตร ที่สวดเป็นพระปริตร (เครื่องป้องกัน) ในงานมงคลทั้งหลาย มีคนจำสวดได้กันมาก นับถือว่าเป็นเครื่องระงับภัยดังกล่าวข้างต้น

แต่ถ้าเข้าใจว่า เพียงแต่ท่องจำไปสวดได้ก็ใช้ได้แล้ว ก็ยังเป็นความเข้าใจที่ยังไม่ถูก จะเป็นพวก

โยน ไม่ดูหมิ่นใคร สันโดษ เลี้ยงง่าย มีกังวล
มีปัญญารักษาตน ไม่คะนอง ไม่ติดในสกุล ไม่
แผ่เมตตา

ลัทธิมันตรยานไปเสียเต็มที่ คือ เพียงแต่ท่องเป็นมนตร์สำหรับปัดเป่าเท่านั้น พระพุทธเจ้าประทานอาวุธนี้ เพื่อให้นำไปปฏิบัติอบรมจิตใจ ให้มีความองอาจกล้าหาญเป็นต้น คือเป็นอาวุธใจที่จะต้องผูกสอดไว้ในใจ เช่นเดียวกับอาวุธทางกาย ซึ่งผูกสอดหรือถือไว้ จะมีขึ้นในใจก็ต้องปฏิบัติอบรม

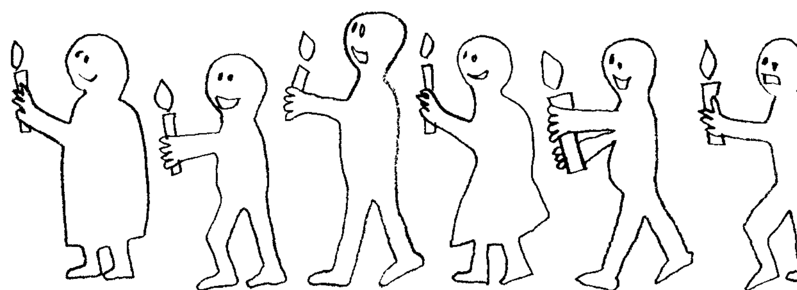
อีกอย่างหนึ่ง ถ้าเราเข้าใจว่า ใช้ได้สำหรับพระเพื่อกันผีหลอก ตามที่เล่าในเรื่องธรรมบทเท่านั้น ก็เป็นความเข้าใจที่ยังไม่ถูกอีกเหมือนกัน เพราะธรรมาวุธหมวดนี้เป็นอาวุธของใจ ใครมีใจก็ใช้ได้ทั้งนั้น สำหรับป้องกันแก้ไขภัยอันตรายทางใจได้ทุกอย่าง

สำหรับชีวิตของคฤหัสถ์ แม้ส่วนใหญ่ของการงานจะเป็นไปทางกายหรือเพื่อทำนุบำรุงกาย แต่ก็มีปัญหาทางจิตใจเกี่ยวข้องอยู่ด้วยไม่น้อย และจะต้อง

เผชิญอุปสรรคภัยอันตรายต่างๆ มากบ้างน้อยบ้าง ซึ่งกระทบกระเทือนถึงจิตใจ ถ้าจิตใจมีธรรมเหล่านี้ ก็จะเข้มแข็งมั่นคง สามารถนำชีวิตและการงานให้ดำเนินไปได้โดยเกษมสวัสดี มีความสุข

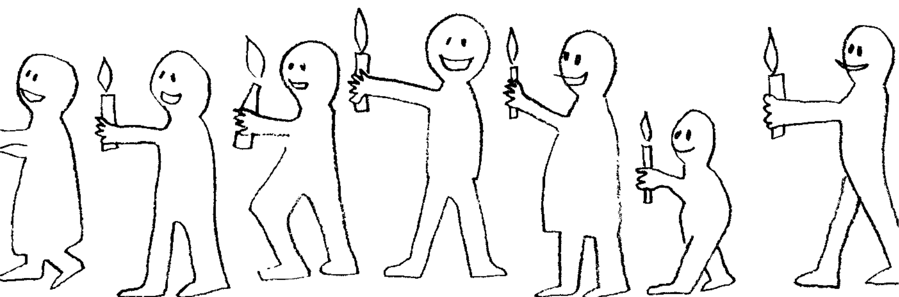
อายุของชีวิตและอายุของการงานที่ผ่านไปโดยลำดับขวบปี แม้จะผ่านไปในทางภายนอก ที่ดูเหมือนน่ากลัวตามธรรมชาติของวิถีโลก แต่ก็ไม่น่ากลัว เพราะทางภายในที่เป็นทางหลักนั้น ราบรื่นปลอดโปร่ง ทางภายนอกที่น่ากลัว จึงเป็นเหมือนอย่างสิ่งที่หลอกเท่านั้น เมื่อมีสิริหรือศรี คือ มิ่งขวัญดีอยู่กับตัวแล้ว ก็จะไม่เป็นภัยอะไรขึ้นได้

ธรรมาวุธ ๑๖ ข้อนี้เป็นศรีของใจ ที่เป็นเครื่องนำชีวิตและการงานให้ผ่านพ้นภัยอันตราย บรรลุความสวัสดีพัฒนะสถาวร จึงเป็นศรีโสฬสพร.

๑๗
วิสาขบูชา

วันวิสาขะได้ผ่านมาถึง และได้ผ่านไปอีกแล้ว เป็นวันที่ดวงประทีปได้สว่างไสว เสียงบูชาสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย และเสียงแสดงธรรม ได้กึกก้องทั่วไปในอารามทั้งหลาย เป็นวันที่จิตใจของพุทธศาสนิกชนทั่วโลก จำนวนหลายร้อยล้านคน ได้รวมระลึกอยู่ในจุดเดียวกัน คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นพระศาสดาเอกของโลก ยากที่จะมีวันใดอื่นเทียม ถึงในรอบปีหนึ่ง ผู้ที่ได้ผ่านชีวิตมาถึงวันวิสาขะครั้งนี้ พร้อมกับได้พบตนเองที่ไม่พลาดพลั้งเสียหาย หรือที่มีความ

คนเรานั้นมักเป็นอย่างที่เรียกว่าฝันทั้งตื่น คือกับเรื่องที่คิดปั้นขึ้นนั้น

สุขความเจริญขึ้น ก็ควรมีความยินดี และควรตั้งใจทำความอดกลั้นต่อชีวิตต่อไป เพื่อที่จะได้พบตนเองเป็นตนเองอยู่ด้วยดี ในวันวิสาขะต่อไป ซึ่งอีกไม่นานนักก็จะเวียนมาถึงอีก เหมือนอย่างวิสาขะแห่งรอบปีที่แล้ว มาถึงรอบปีนี้ เหมือนอย่างผ่านมาแวบเดียวเท่านั้น สุขทุกข์ของชีวิต แม้เป็นความเดือดร้อนแสนสาหัสในรอบวิสาขะที่แล้ว ก็ได้ปลิวไปหมดแล้ว

ความอธิษฐานใจว่า จะอดกลั้นต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ต่อไปอย่างไม่พ่ายแพ้ และรักษาไว้ให้เป็นสัจจะ ย่อมจะเป็นพลังใจอย่างสำคัญที่จะเอาชนะเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ และสามารถรักษาตนให้เป็นตน เพื่อที่จะได้พบตนเองอย่างสบายใจในรอบหน้า ใครรักษาอธิษฐานที่ได้ตั้งไว้ ให้เป็นสัจจะของชีวิตได้ ก็จะได้พบตนเองอย่างสบายใจในรอบหน้า ๆ ได้อีกแน่นอน เหมือนอย่างที่

จะได้พบวันวิสาขะอีกทุกๆ รอบปี

ทำไมจึงพากันบูชาสรรเสริญพระพุทธเจ้ากันอย่างไม่หยุดหย่อน กว่าสองพันห้าร้อยปีมาแล้ว เพราะพระองค์ได้ทรงชูดวงประทีปคือธรรม ให้โลกได้มองเห็นทางดำเนินไปสู่ความสุข ทรงเป็นดวงประทีปดวงใหญ่ของโลก ที่ส่องให้เห็นทั้งกลางวันกลางคืน คือเป็นดวงประทีปที่ส่องแสงที่จะมองเห็นได้ด้วยตาใจ คนที่มีตาใจแม้เพียงได้มองเห็นความของคำว่า "พุทธะ" เพียงส่วนนิดหนึ่งเท่านั้น ก็เป็นสุขไปนาน

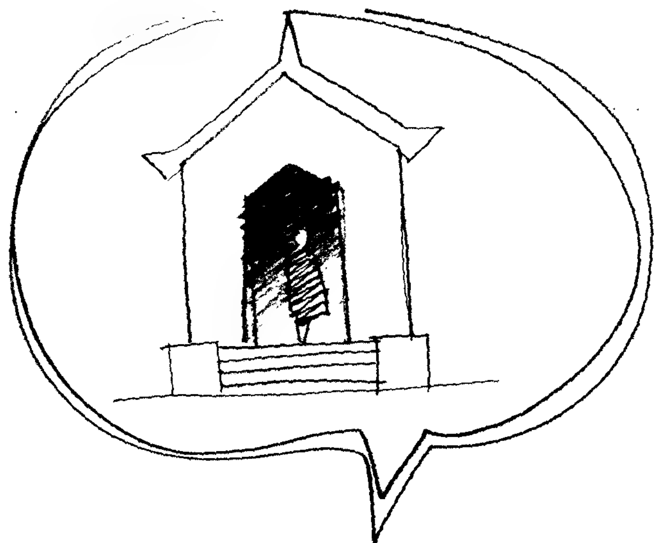
คำว่า "พุทธะ" มีความหมายอย่างหนึ่งว่า "ผู้ตื่น" จากหลับ คือ ความหลง และทรงช่วยปลุกให้ตื่น คนเรานั้นมักเป็นอย่างที่เรียกว่าฝันทั้งตื่น คือคิดปั้นเป็นเรื่องเป็นราว แล้วก็เป็นทุกข์เป็นสุขอยู่กับเรื่องที่คิดปั้นขึ้นนั้นคือ ความคิดนี้เองเป็นตัวปั้น

เรื่องให้เป็นทุกข์เป็นสุขต่าง ๆ และเรื่องที่คิดก็ไปดึงเอาเรื่องอดีตมาบ้าง ดึงเอาเรื่องอนาคตมาบ้าง ถ้าจะโต้ว่าเรื่องปัจจุบันต่างหาก ก็จะต้องถามว่า ที่ว่าปัจจุบันนั้นอยู่ที่ไหน มีระยะเท่าไร ก็คงจะได้รับคำตอบว่า ปีนี้เดือนนี้ วันนี้ ชั่วโมงนี้ นาทีนี้ วินาทีนี้เป็นปัจจุบัน

ตกว่า ปัจจุบันที่พูดกัน มีระยะต่าง ๆ กัน เมื่อเป็นเช่นนี้ ปัจจุบันที่แน่นอนนั้นอย่างไร ก็จะต้องแบ่งวินาทีออกไปอีก และจะพบปัจจุบันจริง ๆ ที่ไหนก็ยังไม่อาจตอบได้ เมื่อค้นหาปัจจุบันจริง ๆ ลงไปดังนี้ แม้จะไม่ต้องละเอียดนัก ก็จะเริ่มเข้าใจว่า ได้ไปคว้าเอาอดีตหรืออนาคตมาปั้น คิดสร้างทุกข์สุขให้แก่ตนเองอยู่มากมาย เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็หัดที่จะปล่อยอดีตให้เป็นอดีตเสีย ปล่อยอนาคตให้เป็นอนาคตไป ก็จะปล่อย

ความทุกข์ของใจออกไปได้อีกมาก

พระพุทธเจ้าได้เป็นผู้ตื่นขึ้นแล้ว จากซากอดีตและเงาอนาคต ซึ่งไม่มีตัวจริง ทรงประจักษ์ในสัจจะที่กล่าวได้ว่า เป็นปัจจุบันแห่งปัญญา ซึ่งเป็นธรรมที่ดำรงอยู่ไม่มีเปลี่ยนแปลง และได้ทรงส่องแสงแห่งธรรมนี้ ให้สว่างเข้าถึงจิตใจของคน อยู่ตราบเท่าถึงทุกวันนี้ และจะยิ่งส่องสว่างต่อไป.

๑๘
เข้าพรรษา

วันเข้าพรรษาของพระภิกษุสงฆ์มี ๒ วัน คือ วันเข้าพรรษาต้น ๑ วันเข้าพรรษาหลัง ๑ โดยปกติพระภิกษุย่อมเข้าจำพรรษาต้น แต่เมื่อมีเหตุขัดข้องที่จะเข้าจำพรรษาต้นไม่ได้ ก็ย่อมเข้าจำพรรษาหลัง ซึ่งช้าออกไปอีก ๑ เดือน เพราะเป็นธรรมเนียมตามที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ในพระวินัย ให้พระภิกษุหยุดอยู่จำพรรษาในฤดูฝน ๓ เดือน ในหนึ่งปีมี ๓ ฤดู คือเหมันตะ (ฤดูหนาว) คิมหะ (ฤดูร้อน) วัสสานะ (ฤดูฝน) ฤดูหนึ่งมี ๔ เดือน เฉพาะวัสสานะฤดูนั้น วันเข้าพรรษาต้นคือวันตั้งต้นฤดู ไปออกพรรษาเอาสุดเดือนที่สามของฤดู ยังเหลือเดือนที่สุดแห่งฤดูอีกหนึ่งเดือน ซึ่งมีพระพุทธานุญาตให้เดือนที่สุดนี้เป็นจีวรกาล (กาลเป็นที่ทำจีวรเปลี่ยนชุดเก่า) การทอดกฐินก็ทอดกันในเดือนที่สุดนี้

เมื่อพูดโดยจันทรคติก็พูดว่า ตั้งแต่แรมค่ำหนึ่งเดือน ๑๑ จนถึงกลางเดือน ๑๒ เป็นฤดูทอดกฐินหรือเป็นจีวรกาลดังกล่าว และวันเข้าพรรษาก็ว่า ตั้งแต่แรมค่ำหนึ่งเดือน ๘ ถ้ามีสอง ๘ ก็เดือน ๘ หลัง แต่ถ้าเข้าพรรษาหลัง ก็เข้าต้นเดือนที่สองของฤดู ไปออกเอาสุดเดือนที่สี่ของฤดูทีเดียว

การเข้าพรรษาหลัง คงอยู่จำพรรษาในฤดูฝนหรือวัสสานะฤดูนั่นแหละ แต่จำพรรษาไปจนหมดฤดูฝนทีเดียว ออกพรรษาก็พอดีสิ้นฤดูฝน ไม่มีเวลาแห่งฤดูฝนเหลืออยู่ที่จะเป็นจีวรกาล ที่ได้ตรัสอนุญาตไว้เป็นพิเศษ และไม่ได้รับกฐิน เพราะเวลาที่จำพรรษาอยู่นั้นเขาทอดกฐินกันแล้ว ออกพรรษาก็พอดีหมดฤดูกฐิน จึงไม่ได้รับอานิสงส์กฐินตามที่ได้ตรัสอนุญาตผ่อนผันพระวินัยบางข้อไว้ เพื่อสะดวกในการทำจีวร

เปลี่ยนชุดเก่าของตน แต่ถึงเช่นนั้นก็อาจทำจีวรเปลี่ยนชุดเก่าของตนได้

ได้มีท่านผู้ใหญ่วิจารณ์ว่า การเข้าพรรษาน่าจะมีเพียงวันเดียว วันเข้าพรรษาต้นหมายถึงในปีปกติ ส่วนวันเข้าพรรษาหลัง หมายถึงในปี มีอธิกมาส การเข้าพรรษาได้มีพระพุทธานุญาต ให้อนุวัตรตามพระราชาทั้งหลาย ท่านได้วิจารณ์ว่าน่าจะหมายถึงว่า เมื่อทางบ้านเมืองเพิ่มอธิกมาส ก็ต้องเลื่อนวันเข้าพรรษาไป เหมือนดังที่เพิ่มแปดสองแปด ก็ไปเข้าแปดหลัง แต่อธิบายในพระวินัย ได้อธิบายเหมือนอย่างที่เข้าใจกันว่าปีหนึ่งมีวันเข้าพรรษา ๒ วัน ดังกล่าวข้างต้น และข้อสำคัญวันเข้าพรรษาที่สองนั้นยังคงอยู่ในฤดูฝนนั่นเอง ก็เรียกว่าอยู่จำพรรษาได้จริง

ส่วนเรื่องทอดกฐิน ตลอดถึงอานิสงส์กฐินนั้น

เกี่ยวแก่การทำจีวรดังกล่าว แม้อยู่จำพรรษาหลังก็อาจทำจีวรของตนได้ตามพระวินัย จึงไม่ขัดข้องด้วยเหตุไร

ฤดูเข้าพรรษานี้ เป็นฤดูที่พักบำเพ็ญสมณธรรมกันอย่างเต็มที่ แม้ในบัดนี้ก็เป็นฤดูบวชเรียนกันเป็นพิเศษ กล่าวได้ว่าเป็นฤดูแห่งการปฏิบัติในทาน ศีล ภาวนา หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยแท้.

อย่า

ประมาท

๑๙
รู้จักมียิ่งมีก็ยิ่งสุข

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่นิคมชื่อว่า กักกระปัตตะ ในโกฬิยรัฐ ได้มีกุลบุตรผู้หนึ่งแห่งโกฬิย ชื่อว่าทีฆชาณุ ไปเฝ้าพระองค์ ถวายอภิวาทนั่งลง ณ ที่ส่วนหนึ่งแล้วได้กราบทูลว่า "ข้าพระเจ้าเป็นคฤหัสถ์ผู้ยังบริโภคกาม หลับนอนเบียดอยู่กับบุตร ใช้จันทน์หอมจากแคว้นกาสี ทัดทรงระเบียบดอกไม้ลูบไล้ขัดสีกายด้วยของหอม และเครื่องลูบไล้ต่างๆ ยินดีรับทองเงิน ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าได้โปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระเจ้าทั้งหลาย ซึ่งเป็นฝ่ายคฤหัสถ์ที่จะพึงปฏิบัติเพื่อความเกื้อกูลเพื่อความสุขในปัจจุบัน และเพื่อความเกื้อกูลเพื่อความสุขในภายหน้าด้วยเถิด พระเจ้าข้า"

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนดังต่อไปนี้ "ดูก่อนพยัคฆปัชชะ (ตรัสเรียกเขาโดยโคตร หรือชื่อสกุล)

ธรรมเหล่านี้ 4 ประการ เพื่อเกื้อกูล ความสุข ใน การรักษา ความมีมิตรดีงาม ความเลี้ยงชีวิตตาม

ธรรมเหล่านี้ ๔ ประการ เพื่อความเกื้อกูล ความสุข ในปัจจุบันคือ

๑. อุฏฐานสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยความหมั่นขยัน) ได้แก่กุลบุตรสำเร็จการเลี้ยงชีวิตด้วยการงานอย่างใด จะเป็นการทำนา การค้าขาย การรักษาโค การอาวุธ การรับราชการ หรือการศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม ก็มีความขยันไม่เกียจคร้านในการงานอย่างนั้น ประกอบด้วยปัญญาสอบสวนใคร่ครวญอันเป็นอุบายวิธีที่จะให้ถึงความเจริญในการงานนั้นสามารถเพื่อทำ เพื่อจัดให้ดี นี้เรียกว่า อุฏฐานสัมปทา

๒. อารักขสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการรักษา) ได้แก่โภคทรัพย์ทั้งหลายที่กุลบุตรได้มาด้วยความเพียรลุกขึ้นใช้กำลังแขนประกอบ หลั่งเหงื่อโทรมเป็นอาชีพที่ชอบธรรม ได้มาโดยธรรมแล้ว ก็จัดการ

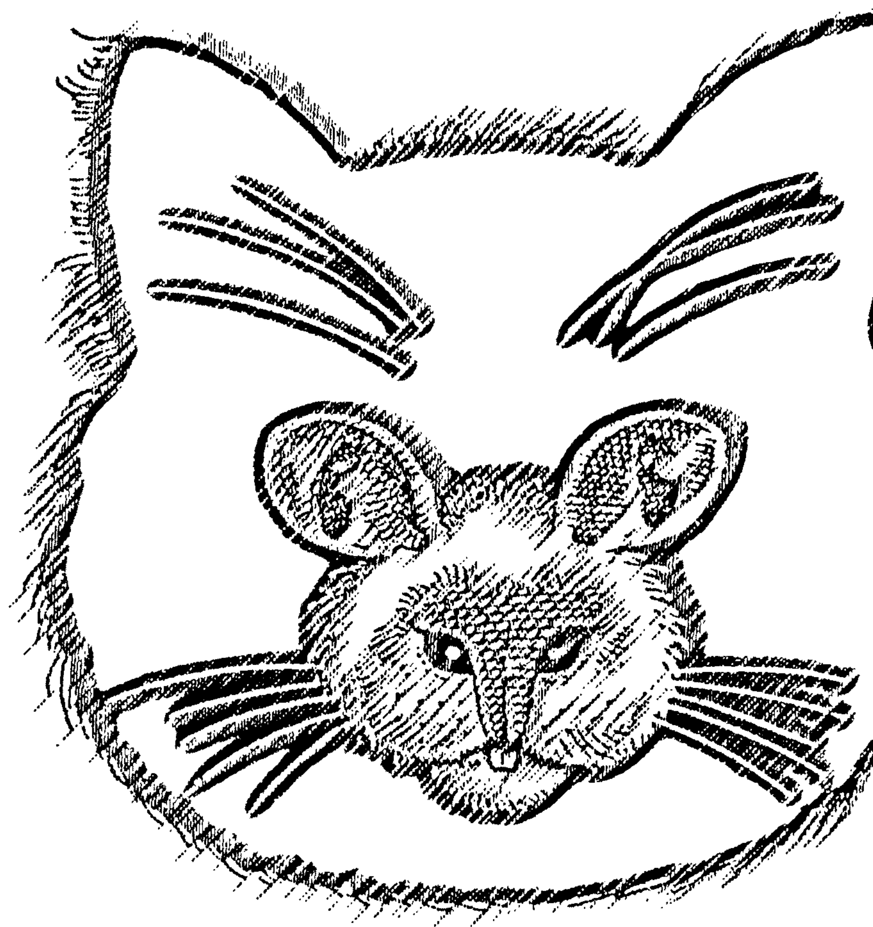
ปัจจุบัน คือ ความถึงพร้อม ด้วยความหมั่นขยัน ด้วยสมควร

รักษาคุ้มครองให้ทั่วถึง โดยที่จะไม่ต้องถูกยึดถูกลัก ที่จะไม่เป็นอันตรายด้วยไฟด้วยน้ำ หรือที่จะไม่เสียไปแก่ผู้ที่ไม่เป็นที่รักนี้เรียกว่า อารักขสัมปทา

๓. กัลยาณมิตตตา (ความมีมิตรดีงาม) ได้แก่ กุลบุตรอยู่ในบ้านหรือนิคมใด และในบ้านหรือนิคมนั้นมีคฤหบดี บุตรคฤหบดี หรือมีบุคคลผู้มีความประพฤติดี เป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ก็ตาม ซึ่งถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา ก็คบหาพูดจาสนทนากับบุคคลเช่นนั้น และศึกษาปฏิบัติตามอย่างเพื่อให้ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติเช่นนั้นบ้างนี้เรียกว่า กัลยาณมิตตตา

๔. สมชีวิตา (ความเลี้ยงชีวิตตามสมควร) ได้แก่ กุลบุตรรู้ทางได้ทางเสียแห่งโภคทรัพย์ทั้งหลาย ใช้เลี้ยงชีวิตตามสมควรไม่ให้ฟูมฟาย ไม่ให้เบียดกรอ โดย

ทราบว่า "ด้วยวิธีอย่างนี้รายได้ของเราจักเกินรายจ่าย รายจ่ายของเราจักไม่เกินรายได้" เหมือนอย่างคนชั่งของหรือศิษย์ของคนชั่งของ ยกชั่งขึ้นชั่งของก็รู้ได้ว่าต่ำข้างนี้หรือว่าสูงข้างนี้ ถ้ากุลบุตรมีรายได้น้อยแต่ใช้จ่ายเลี้ยงชีวิตฟุ่มเฟือย เขาก็จะว่ากินอย่างผลมะเดื่อ (คือเขย่าผลมะเดื่อหล่นลงมากแต่เก็บกินจริงๆ เพียงเล็กน้อย ตรงกับสำนวนไทยว่า ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ) และถ้ากุลบุตรมีรายได้มากแต่ใช้เลี้ยงชีวิตอย่างเบียดกรอ เขาก็จักตายอย่างอนาถ แต่เพราะกุลบุตรรู้ทางได้ทางเสีย ใช้จ่ายเลี้ยงชีวิตตามสมควรดังกล่าวนี้เรียกว่าสมชีวิต" พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนประโยชน์ปัจจุบันไว้ดังนี้.

๒๐

บุญ - บาป เลือกเอาได้

พระพุทธศาสนาบริบูรณ์ด้วยธรรม สำหรับทุกคนจะเลือกปฏิบัติได้ แต่มิใช่หมายความว่า จะปฏิบัติได้ทุกข้อโดยไม่เลือก เหมือนอย่างร้านค้าที่มีสรรพสินค้าสำหรับคนจะเลือกซื้อได้ทุกอย่างที่ต้องการ แต่มิใช่ว่าจะต้องซื้อทุกอย่างโดยไม่เลือก ใครต้องการสิ่งใดก็ซื้อสิ่งนั้นตามกำลังทรัพย์ของตน ถ้าต้องการสิ่งที่แพงเกินกำลังทรัพย์ก็ไม่อาจจะซื้อได้ จึงต้องรู้ก่อนว่าตนต้องการอะไร มีกำลังที่จะซื้อได้เพียงไร สรรพธรรมในพระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกัน ควรที่ผู้ปฏิบัติ จะต้องรู้ก่อนว่าตนต้องการอะไร มีกำลังที่จะพึงปฏิบัติได้เพียงไร คือต้องรู้จักตนเอง โดยฐานะภาวะเป็นต้น เมื่อตนเองเป็นคฤหัสถ์ ก็พึงปฏิบัติธรรมสำหรับคฤหัสถ์ เมื่อตนเองเป็นบรรพชิต ก็พึงปฏิบัติธรรมสำหรับบรรพชิต จะทำครึ่งคฤหัสถ์ครึ่งบรรพชิตนั้นไม่ชอบ มี

มากข้อที่คฤหัสถ์ทำอยู่ โดยปกติพระพุทธเจ้าไม่ตรัสว่าเป็นบาป แต่เมื่อบรรพชิตไปทำเข้าตรัสว่าเป็นบาปทันที

ฉะนั้น เรื่องบาปจึงมีอยู่หลายชั้น เรื่องบุญก็เช่นเดียวกัน ยกตัวอย่างภิกษุมีศีล ๒๒๗ ข้อ แปลว่ามีบาปอยู่ ๒๒๗ ข้อ สำหรับภิกษุถ้าไปละเมิดศีลเหล่านี้ ส่วนคฤหัสถ์มีศีล ๕ ศีล ๘ ก็แปลว่ามีบาปอยู่ ๕ หรือ ๘ ข้อ ถ้าไปทำผิดศีลเข้า บาปของคฤหัสถ์จึงน้อยกว่าบาปของภิกษุมาก ถ้านำเอาบาปของภิกษุไปปรับคฤหัสถ์ด้วยแล้ว ก็จะต้องว่าคฤหัสถ์พากันทำบาปอยู่มากมายทุกวัน แต่ก็ไม่มีใครว่าอย่างนั้น ถ้าคฤหัสถ์ไปทำมีศีลอย่างพระเสียอีก จะถูกว่าใช้ไม่ได้ เช่น ไม่ประกอบอาชีพ เที่ยวขอเขาแม้ด้วยอาการอย่างสมณะก็ตาม ถ้าไปทำเข้าก็จะกลาย

แก่ใครๆ จนเต็มไปหมด หากแต่แสดงไว้พร้อม

เป็นบาปสำหรับคฤหัสถ์ไป ส่วนบรรพชิตถ้าไปประกอบอาชีพอย่างคฤหัสถ์ เลิกเที่ยวบิณฑบาตก็ใช้ไม่ได้เหมือนกัน

เรื่องของบาป มีความหมายอย่างไร จึงเกี่ยวแก่ภาวะที่ดำรงอยู่ของบุคคลด้วย จึงต้องรู้ว่าเดี๋ยวนี้ "เราเป็นอะไร" หรือเหมือนอย่างที่พูดกันว่าเรายืนอยู่ที่ไหน เราควรจะรับบาปบุญในพระพุทธศาสนามาถือสักเท่าไหน จะยกตัวอย่างนิจศีล คือศีล ๕ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้สำหรับคฤหัสถ์

ในพิธีทำบุญทุกแห่งย่อมมีการขอสรณะ และศีล ๕ นี้กันโดยทั่วไป ผู้ใดรับศีล ๕ ก็แปลว่าถือบาปบุญไว้ ๕ ข้อ อยู่ในศีลก็เป็นบุญ ทุศีลก็เป็นบาปตามที่รับถือไว้ ถ้ารับศีลไว้ข้อใดข้อหนึ่งก็แปลว่าถือบาปบุญไว้ข้อใดข้อหนึ่ง ถ้าไม่รับเลยก็แปลว่า

ไม่ถือไว้เลย คือสุดแต่ศรัทธาที่จะรับถือเพียงไรของแต่ละบุคคล จึงต้องมีคำขอสรณะและศีล แสดงว่าต้องการ พระก็ให้ตามที่ต้องการ เหตุที่เป็นดังนี้ ก็คือเหตุดังกล่าวแล้ว

สรุปลงว่า สุดแต่จะต้องการ พระพุทธเจ้าหรือพระพุทธศาสนามิได้นำเอาบาปบุญไปยัดเยียดให้แก่ใคร ๆ จนเต็มไปหมด หากแต่แสดงไว้พร้อมสรรพตามสัจจะ (ความจริง) คนทุกคนถ้ารู้ภาวะของตนและรับเอาบาปบุญมาถือตามควรแก่ภาวะ เช่นว่ารับศีล ๕ มาเท่านั้น หรือรับศีลข้อใดข้อหนึ่ง เป็นเวลาสักเท่าไรก็ตาม ก็ถือเพียงนั้นว่า เป็นบุญหรือบาปของตน นอกนั้น ไม่ต้องคำนึงถึงเพราะมิได้รับมาถือ ก็จะไม่เดือดร้อน เพราะไปคิดถึงบาปบุญในเรื่องมากมายที่ตนมิได้รับมาถือไว้.

วิธีสอนทางพระพุทธศาสนาในคติธรรมเจือโลก หรือโลกเจือธรรมนั้นมีวิธีหนึ่งที่เหมาะ คือเล่าชาดก เพราะปัญหาบางอย่าง จะตอบไปอย่างไรก็ไม่สะดวก เช่น ปัญหาว่า ถ้ารักษาศีล มีข้าศึกยกมา จะทำอย่างไร มิเสียบ้านเสียเมืองให้เขาหรือ จึงต้องเล่านิทานชาดกให้ฟัง ดังเรื่องหนึ่งว่า

มีสองรัฐอาณาเขตติดต่อกัน คือ รัฐกาสีซึ่งมีเมืองหลวงชื่อพาราณสี กับรัฐโกศล ซึ่งมีเมืองหลวงชื่อสาวัตถี พระราชาแห่งรัฐกาสีมีพระนามว่า "มหาสีลวะ" จะเรียกต่อไปว่าพระเจ้ากรุงพาราณสี ทรงเป็นพระธรรมราชา ทรงรักษาศีล ตั้งโรงทาน สงเคราะห์ประชาราษฎรผู้ขัดสน ทรงปกครองประชาชนเหมือนอย่างบิดาปกครองบุตร ยังให้เกิดความสุขสมบูรณ์ทั่วไป ทั้งทรงบำรุงทแกล้วทหารพรั่งพร้อม

๒๑

รักษาศีลอย่างผู้มีปัญญา

ครั้งหนึ่ง ได้ทรงเนรเทศอำมาตย์ทุจริตผู้หนึ่งออกไปจากรัฐ อำมาตย์ผู้นั้นได้ไปอาศัยรับราชการอยู่กับพระเจ้ากรุงสาวัตถี ได้ทูลยุยงให้ทรงยกทัพไปตีกรุงพาราณสี อ้างเหตุว่า พระเจ้ากรุงพาราณสีทรงตั้งมั่นอยู่ในศีล ไม่ทรงทำการรบต่อสู้แน่

บุรุษผู้เป็นบัณฑิตพึงทำความหวังอย่างแรงกล้า ไม่
รับความสำเร็จดังที่ปรารถนา

ทีแรกพระเจ้ากรุงสาวัตถีไม่ทรงเชื่อ จึงทูลขอให้ส่งคนไปลองปล้นชายแดน แล้วล่วงเข้าไปถึงถนนในเมือง คนเหล่านั้นถูกจับไปถวายพระเจ้ากรุงพาราณสีก็ได้รับประทานเงินทองกลับมาทุกครั้ง เพราะได้กราบทูลแก้ว่า ต้องปล้นเพราะขัดสนจนยาก พระเจ้ากรุงสาวัตถีทรงเห็นว่าคงรักษาศีลแน่ จึงยกกองทัพไป

พระเจ้ากรุงพาราณสีทรงสั่งไม่ให้สู้ กองทัพข้าศึกก็ผ่านเข้าไปจนถึงพระราชวัง ก็ทรงสั่งให้เปิดประตูวังไว้ประทับอยู่เฉย ๆ บนพระราชอาสน์ แวดล้อมอยู่ด้วยทแกล้วทหารผู้สงบตามที่ทรงสั่งโดยเคร่งครัด พระราชาข้าศึก จึงสั่งให้จับพระเจ้ากรุงพาราณสีกับข้าราชบริพารทั้งหมดไป ให้ขุดหลุมฝังในป่าช้าสุนัขจิ้งจอกดุ ให้โผล่ขึ้นเพียงแค่พระเศียรและศีรษะ เพื่อให้ฝูงสุนัขจิ้งจอกกัดกินในเวลากลางคืน ตามวิธีประหารคนแบบหนึ่งใน

เวลานั้น

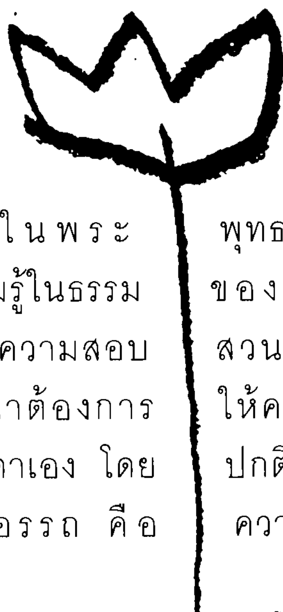
ฝูงสุนัขได้ออกมาในเวลาตามเคย คนทั้งหมดก็ได้ร้องขึ้น ฝูงสุนัขก็ถอย แล้วก็เข้ามาอีก แล้วถอยมาอีกหลายครั้ง ด้วยเสียงร้องพร้อม ๆ กันของคนจำนวนมาก

เมื่อชินเสียงเข้า ตัวหนึ่งได้ตรงเข้าไปกัดพระเจ้ากรุงพาราณสีที่พระศอ ทรงใช้พระหนุ (คาง) กดศีรษะสุนัขไว้โดยแรงและแน่น เพราะทรงพระกำลังมาก สุนัขดิ้นคุ้ยดิน จนพระหัตถ์ทั้งสองพ้นออกจากหลุมได้แล้ว ก็ช่วยพวกราชบริพารให้ออกจากหลุมได้ทั้งหมด แล้วยกเข้าไปจับพระเจ้ากรุงสาวัตถี ซึ่งกำลังผทมหลับอยู่ในห้องผทมของพระองค์เอง (ในเรื่องว่ามียักษ์มาช่วยด้วย) พระเจ้ากรุงสาวัตถีทรงยอมแพ้ ขอประทานชีวิต พระองค์ก็ประทานอภัยให้ ทั้งสองพระองค์ก็กลับเป็นมิตรกัน

พระเจ้ากรุงพาราณสี เมื่อทรงได้เมืองคืนแล้ว ก็ได้ตรัสโศลกขึ้นว่า "บุรุษผู้เป็นบัณฑิตพึงทำความหวังอย่างแรงกล้า ไม่พึงอ่อนแอย่อท้อ เราเห็นตัวเราเองเป็นตัวอย่าง ได้รับความสำเร็จดังที่ปรารถนา" ท่านว่า พระพุทธเจ้าทรงเล่าเรื่องนี้สอนพระที่ทิ้งความเพียร

ชาดกนี้ ชี้ให้เห็นคติว่าควรใช้ธรรมให้ถูกเรื่อง เช่นเรื่องนี้ควรใช้ความเพียร ไม่ใช่นั่งดูอยู่เฉย ๆ ซึ่งจะต้องเสียทีเขาแน่ หากใช้ความเพียรรักษาตนไว้โดยไม่เสียศีลก็เป็นวิธีที่ดีที่สุด.

ส่วนโลก ๑๓๖ → ๑๓๗ ส่วนธรรม

ศรัทธาในพระพุทธเจ้า มุ่งถึงศรัทธาอันเกิดจากความรู้ในธรรมของพระองค์ที่เกิดจาก "วิมังสา ความสอบสวนพิจารณา" ทางพระพุทธศาสนาต้องการให้คนมีวิมังสาตั้งแต่ในองค์พระศาสดาเอง โดยปกติ วิมังสาของคนทั่วไปมักมีในอรรถ คือ ความหมายถึง สอบสวนพิจารณาความบ้าง มีในสิ่งประกอบทั้งหลาย (สังขาร) บ้าง มีในองค์ศาสดาหรือในครูบาอาจารย์บ้าง พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ให้สอบสวนพระองค์ตั้งต้นแต่ความประพฤติทางกาย ความประพฤติทางวาจา อาชีพ ความยั่งยืนของความประพฤติ ตลอดถึงธรรมในพระองค์

๒๒

ศรัทธาที่ถูกต้อง

จึงกล่าวได้เต็มที่ว่า พระองค์มิได้ตรัสสอนให้มีศรัทธาในพระองค์เลย แต่กลับสอนให้มีวิมังสาในพระองค์ให้ดีก่อนแล้วจึงค่อยมาฟังธรรม เพราะจะได้เกิดความตั้งใจที่จะรับธรรม

ลักษณะที่ทรงแสดงธรรมนั้น คือ ๑. ยิ่งๆ ขึ้น หมายถึง สูงขึ้นไปโดยลำดับทีละขั้น ตั้งต้นแต่ขั้นต่ำจนถึงขั้นสูงสุด เช่น ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์ภายหน้า ประโยชน์อย่างยิ่ง ๒. สุขุม คือละเอียดๆ มากขึ้น คือทรงแสดงโดยละเอียดขึ้นๆ ๓. เทียบฝ่ายดำและฝ่ายขาว ให้เห็นความแตกต่างกันชัด ทั้งเหตุและผล

ฉะนั้น ผู้ฟังด้วยความเข้าใจ เมื่อได้ฟังธรรม

พระองค์มิได้ตรัสสอนให้มีศรัทธาในพระองค์เลย
จึงค่อยมาฟังธรรม

ที่เหมาะกับตน คือ ที่ถูกระดับของพื้นเพ อันเหมือนอย่างมีบันไดมาทอดให้ขึ้น ตรงพื้นที่ตนได้ยืนอยู่พอดี ก็จะเดินขึ้นบันไดไปทันที ทีละขั้น พร้อมกับได้เห็นของจริงที่น่าดูน่าชมเป็นอันมาก ยิ่งสูงขึ้น ก็ยิ่งได้เห็นชัดยิ่งขึ้น จึงได้ความรู้สึกขึ้นเองว่า "พระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัสรู้จริงหนอ พระธรรมได้ตรัสบอกไว้ดีจริงหนอ พระสงฆ์ได้ปฏิบัติดีจริงหนอ"

ความรู้สึกที่เกิดขึ้นดังนี้ จะเรียกว่า ศรัทธา หรือปัญญา ก็ได้ทั้งสองอย่าง ถ้าเรียกว่า ศรัทธา ก็เป็นศรัทธาที่เป็นตัวปัญญาด้วย เป็นสิ่งที่ถูกต้องมั่นคง ไม่มีใครมาหลอกให้เป็นอื่นไปได้ แม้จะปลอมแปลงเป็นองค์พระมา ดังมีเรื่องเล่าว่า

อุบาสกผู้หนึ่งชื่อสูระ ฟังธรรมของพระศาสดาได้บรรลุถึงกระแสธรรม ที่เรียกว่า โสดาบัน คือ ได้

แต่กลับสอนให้มีวิมังสาในพระองค์ให้ดีก่อนแล้ว

ดวงตาเห็นธรรมแล้วกลับไปบ้าน

ขณะนั้นมารผู้ใจบาป ได้นิรมิตรูปเป็นองค์พระพุทธเจ้า เสด็จไปที่ประตูบ้านของเขา ให้คนเข้าไปบอกเขาว่าพระศาสดาเสด็จมา เขาคิดว่าเขาก็เพิ่งมาจากสำนักพระองค์เดี๋ยวนี้เอง จักทรงมีเรื่องอะไร จึงออกไปหน้าบ้าน ถวายบังคมด้วยสำคัญว่า พระศาสดา

ฝ่ายมารแปลงได้กล่าวว่า ตามที่เราสอนว่ารูปเป็นต้นไม่เที่ยงนั้น ผิดไปเสียแล้วเพราะพูดไปโดยมิได้พิจารณา จึงรีบมาบอกแก้ ให้ถือเอาใหม่ว่า รูปเป็นต้นนั้นเป็นของเที่ยง

สูระอุบาสกคิดว่า มิใช่ฐานะที่พระพุทธเจ้าจะตรัสคำอะไรโดยมิได้ใคร่ครวญ มิได้ประจักษ์ ผู้นี้ต้องเป็นมารมาเพื่อจะตัดความเลื่อมใสของตนแน่แท้ จึงถามมารทั้งที่อยู่ในรูปแห่งพระว่า เป็นมารหรือ

และมาทำไม

ฝ่ายมารไม่อาจจะลวงต่อไปจึงบอกว่า เป็นมาร มาเพื่อจะทำศรัทธาของเขาให้คลอนแคลน เขาตอบว่า แม้สักร้อยมารพันมารก็ทำไม่ได้ แล้วดีดนิ้วขับ มารก็หายวับไปในขณะนั้น

เรื่องนี้ให้คติว่า ศรัทธาที่ถูกต้องนั้น เกิดจากศึกษาให้รู้เข้าใจธรรมโดยถูกต้อง เมื่อมีใครมาอ้างว่าพระพุทธเจ้าตรัสอย่างนั้นอย่างนี้ จะได้วินิจฉัยได้เองว่าจริงหรือไม่ เป็นสัทธรรมปลอม หรือสัทธรรมจริง เทียบเหมือนว่าเป็นพระจริง หรือเป็นพระปลอม ซึ่งมารแปลงมา.

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า ปญฺญํ นปฺปมชฺเชยฺย ไม่พึงเผลอปัญญา พระพุทธภาษิตบทนี้เคยแปล ไม่พึงประมาทปัญญา ตามรูปศัพท์ ต้องอธิบายออกไปอีก บางทีก็ไม่เป็นที่เข้าใจให้ฉวยได้ทันที ซ้ำบางทีฉวยไปผิดเสียอีก แต่ตามคำแปลใหม่นี้ แม้ไม่อธิบาย ก็เกิดความเข้าใจได้ทันทีว่าไม่ควรเผลอปัญญา เช่นเดียวกับไม่ควรเผลอสติ มักจะเคยได้ฟังคำเตือนกันบ่อยๆ จนคุ้นหูว่าอย่าเผลอสติ หรืออย่าเผลอตัว แต่มักจะไม่ได้เตือนกันว่าอย่าเผลอปัญญา

ความจริงปัญญาเป็นเรื่องสำคัญ ถ้าเผลอไปเสีย ก็เหมือนไม่มีปัญญา กลายเป็นโง่หลงจนถึงเสียหาย เพราะถูกเขาหลอกเอาได้ เป็นต้น

ดังที่เรียกว่า "เสียรู้" เขา ซึ่งโดยที่แท้ก็คือเสียรู้ของตนเอง หมายความว่า ความรู้ของตนเสียไป

๒๓
อย่าเผลอปัญญา

เรื่องเผลอปัญญาหรือเสียรู้นี้ บางทีคนอื่นเขาเห็นกัน หัวเราะกัน แต่ตัวผู้เผลอเองไม่รู้ ถ้าจะถามว่าอะไรมากำบัง ก็ตอบได้ว่า ความโลภโกรธหลงนี้ มากำบัง

มีนิทานชาดกเรื่องหนึ่งเล่าเรื่อง คนเผลอปัญญาอย่างมาก (รุหกชาดก) ว่า

ได้มีปุโรหิตของพระราชาองค์หนึ่ง มีภริยาเป็นคนชอบสนุกในการยุใครให้ทำอะไรที่เสียหาย พระราชาได้พระราชทานม้าที่ตกแต่งด้วยเครื่องแต่งม้าที่สวยงาม แก่ปุโรหิตของ

พระองค์ เพื่อให้ใช้เป็นพาหนะมาเฝ้าประจำวัน

เมื่อปุโรหิตออกจากบ้าน นั่งม้าไปพระราชนิเวศ ประชาชนก็พากันชมม้าว่า รูปงาม เครื่องประดับงาม พากันชมม้าไปตลอดทาง ท่านปุโรหิตออกจากที่เฝ้า กลับบ้านเล่าให้ภริยาฟัง พลางก็บ่นว่าคนพวกนี้แปลก พากันชมม้าว่างาม ไม่มีใครสนใจคนที่นั่งอยู่บนหลังม้าสักคนเดียว แสดงความน้อยใจว่า ตนเป็นถึงปุโรหิตอยู่ในฐานะเป็นพระราชครูผู้รู้ศาสตร์ทั้งหลาย ไม่มีใครสนใจที่จะชม ม้าเป็นพาหนะของตนแท้ ๆ มาแย่งเอาความสนใจของคนทั้งหลายไปหมด

ฝ่ายภริยาเห็นโอกาสที่จะสนุก ก็ออกความคิดว่า ท่านปุโรหิตผู้สามีช่างไม่รู้เหตุแห่งความงามของม้า ก็ม้านี้งามก็เพราะเครื่องแต่งม้าที่ประดับเข้า ถ้าอยากจะงามให้เหมือนม้า ก็ลองเอาเครื่องแต่งม้าเข้าที่

ตนเองดูซิ แล้วเดินทำกระทืบเท้าอย่างม้าไปตามถนนจนถึงที่เข้าเฝ้า ประชาชนก็จะพากันดูชมอย่างเกรียวกราว ปุโรหิตเป็นคนมีธาตุบ้าอยู่แล้ว ครั้นได้ฟังความคิดนั้นก็เห็นชอบทันที

วันรุ่งขึ้น ถึงเวลาเข้าเฝ้า ก็แต่งเครื่องม้าเดินเหยาะย่างท่าม้าไปตามถนน ประชาชนก็พากันร้องโห่กันเกรียวกราวว่า "งามแท้ ๆ ท่านอาจารย์"

พระราชาทอดพระเนตรเห็นท่านอาจารย์เป็นไปเสียเช่นนั้น ทรงละอายพระหทัยยิ่งนัก ตรัสว่าตรง ๆ ว่า "จิตซ่านไปเสียแล้ว บ้าเสียแล้ว" เป็นต้น จนปุโรหิตนั้นได้ความคิดใหม่ขึ้นว่า ได้ทำกรรมที่ไม่สมควรเสียแล้ว ก็เกิดความละอายใจ กลับโกรธภริยาว่าแกล้งแนะนำให้ทำสิ่งที่น่าขายหน้าที่สุด จึงรีบกลับบ้าน

ฝ่ายภริยารู้ตัวรีบหนีไปหลบซ่อนอยู่ในพระราชฐาน

พระราชาได้ทรงไกล่เกลี่ยให้คืนดีกันว่า "แม้สายธนูที่ขาดยังต่อได้ จงต่อคือ คืนดีกันเสียเถิด อย่าลุอำนาจแห่งความโกรธเลย"

ความโลภในสรรเสริญเป็นเหตุให้เผลอปัญญาได้ถึงเพียงนี้ เพราะเหตุต่าง ๆ (ซึ่งก็รวมลงในกิเลสสามกองนั้นแหละ) แล้วทำอะไรแปลก ๆ ที่น่าขำ น่าหัวเราะ มีอยู่มิใช่น้อยพระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสสอนไว้ว่า "อย่าได้เผลอปัญญา."

๒๔
มีโดยไม่แบก

ในชาดกก้อนทองได้เล่าไว้ว่า มีชาวนาคนหนึ่ง ออกไปไถนาเก่า ในวันหนึ่งครั้นไถไปก็ไปสะดุดติดสิ่งหนึ่ง ทีแรกคิดว่าคงดินแข็งหรือก้อนหิน เมื่อตรวจดูก็ได้พบว่าเป็นก้อนทองแท่งใหญ่ถนัด ยาวถึงสี่ศอก จึงหมกดินซ่อนไว้ที่เก่าก่อน ตกเวลาค่ำปลอดคน ได้คุ้ยดินที่กลบไว้ พยายามยกเพื่อจะนำไปบ้าน แต่ก็ยกไม่ขึ้น จึงได้ตรองหาวิธี ในที่สุดได้คิดว่า จะแบ่งออกเป็นสี่ส่วน คือเพื่อใช้เลี้ยงปากท้องส่วนหนึ่ง เพื่อเก็บสำรองไว้ส่วนหนึ่ง

อันภาระธุระที่หนักนั้น ถ้าได้รู้จักแบ่งปันจัดสรรหน้า

เพื่อใช้ลงทุนประกอบการงานส่วนหนึ่ง เพื่อทำบุญส่วนหนึ่ง จึงได้แบ่งออกเป็นสี่ส่วน ทองแท่งใหญ่นั้นก็หายหนักกลายเป็นเบา ชาวนาก็นำไปบ้านได้โดยง่าย

นิทานเรื่องนี้มีข้อคิดเป็นคติแฝงอยู่ว่า อันภาระธุระที่หนักนั้น ถ้าได้รู้จักแบ่งปันจัดสรรหน้าที่กันทำให้ถูกต้องแล้ว ก็จะกลายเป็นของเบาทำง่าย การงานที่จะให้ประโยชน์สูงมากนั้น ทุก ๆ คนอาจหาทำได้ด้วยกำลังแขนของตน และโชคใหญ่ที่เปรียบเหมือนก้อนทองก็มีอยู่ แต่ก็จะต้องเริ่มทำความเพียร คุ้ยเขี่ยแสวงหาจากแผ่นดินอันนี้เอง เมื่อได้ทรัพย์เกิดจากแผ่นดินนี้แล้ว ก็จะต้องรู้จักแบ่งออกเป็นส่วน ๆ ไม่เช่นนั้นได้มาก็เหมือนไม่ได้ เช่นได้มาเล่นการพนันหมดไปก้อนทองอันหมายถึงทรัพย์นั้น ทุกคนจึงอาจแสวงหาให้พบที่แผ่นดินภายในอุ้งแขนนี้

ที่กันทำให้ถูกต้องแล้ว ก็จะกลายเป็นของเบาทำ

คำไทยก็มีว่า "ทรัพย์ในดิน สินในน้ำ" อีกอย่างหนึ่ง ภาระในจิตใจ แม้จะเป็นเรื่องที่ดีนำประโยชน์ที่เปรียบเหมือนก้อนทองเหมือนกัน ถ้าใจแบกไว้ไม่รู้จักแบ่ง แจกแจงจัดหน้าที่ปฏิบัติให้เบา ก็จะเป็นเครื่องหนักใจ คนเราเป็นทุกข์จนถึงเป็นโรคประสาทเพราะความหนักใจดังนี้มีมิใช่น้อย คือมีแต่สุมเรื่องเข้ามาไม่รู้จักแบ่งเบาให้แก่ตนเอง

อีกอย่างหนึ่งก้อนทองในใจ คือทรัพย์ของคนตระหนี่เหนียวแน่น หมายถึง ก้อนทองที่ยกไม่ขึ้นเพราะหนักมากเกินกำลัง ทรัพย์ของคนตระหนี่มากนั้น แม้จะน้อยก็หนักมากหยิบยกไม่ขึ้น ตกว่ามีเหมือนไม่มี ไม่เกิดประโยชน์แก่ตนแก่ผู้อื่น ทำให้เจ้าของกลายเป็นโสมเฝ้าทรัพย์ เศรษฐีโสมดังนี้ก็มีอยู่ เพราะไม่อาจแบ่งเก็บ แบ่งใช้ให้เป็นประโยชน์ อีกอย่างหนึ่ง

ก้อนทองในจิตใจ ก็คือความดีที่บุคคลรู้จักแบ่งเบากิเลสในใจออกไปเสีย ประกอบกระทำขึ้น ไม่บรรทุก โลภ โกรธ หลง ไว้ในใจให้มากนัก คอยแบ่งออกไปก่อสร้างบุญกุศล คือ ทาน ศีล ภาวนา อบรมจิตใจให้ชื่นบานผ่องใส และให้มีปัญญาที่บริสุทธิ์

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในชาดกนี้เป็นสุภาษิตว่า "นรชน มีใจชื่นบาน อบรมกุศลธรรมเพื่อบรรลุความเกษมจากเครื่องประกอบทุกข์ ด้วยจิตที่ชื่นบาน ก็พึงบรรลุถึงความสิ้นเครื่องประกอบทุกข์ทั้งปวง ได้โดยลำดับ" คำสำคัญของพระพุทธภาษิตนี้คำหนึ่งคือ "เครื่องประกอบทุกข์"

นึกดูถึงเรือนหลังหนึ่งๆ จะเป็นเรือนขึ้นมาได้ก็ต้องมีเครื่องประกอบต่างๆ ที่นายช่างนำมาประกอบเข้า ความทุกข์แต่ละอย่างที่เกิดแก่จิตใจก็เหมือนกัน

จะต้องมีเครื่องประกอบหลายอย่าง

ถ้าจะตั้งปัญหาว่า ใครเป็นผู้ประกอบเรือนทุกข์ใจ ถ้าตอบทางโลกก็จะต้องตอบว่าคนนั้นคนนี้ที่ไม่ชอบกันเป็นต้น แต่ถ้าตอบตามทางธรรมของพระพุทธเจ้าก็ตอบได้ว่า "นายช่างผู้ประกอบเรือนทุกข์ใจก็คือ ตัณหาวัฑฒกี นายช่างตัณหา" กล่าวคือ ความดิ้นรนทะยานอยากในจิตใจของตนเอง ที่เกิดขึ้นแล้วก็ยึดถือรวบเอาเข้ามาไว้ นี้แหละที่ต้องรู้จักแบ่งรื้อออกไปเสียน้อยหรือมาก ด้วยปัญญาในธรรมของพระพุทธเจ้า จึงจะได้ความเบาใจ เป็นสุขสงบใจ.

ครั้งหนึ่งเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระอารามหลวงเวฬุวันใกล้กรุงราชคฤห์ พระอัครสาวกทั้งสอง คือ พระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะ ได้ไปพักอยู่ที่ซอกถ้ำกโปตะในคืนวันมีพระจันทร์สว่าง คืนวันหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรซึ่งได้ปลงผมใหม่ได้นั่งเข้าสมาธิอยู่ในที่แจ้ง

ขณะนั้น ได้มียักษ์สองสหายผ่านมาทางนั้นได้เห็นท่านเข้า ยักษ์ตนหนึ่งได้พูดกับสหายยักษ์ว่า

๒๕

คนดีมีจิตดังภูเขาหิน

อยากจะทุบศีรษะของสมณะผู้นี้เสียจริงๆ ยักษ์สหายห้ามว่าอย่า อย่าทำร้ายสมณะ สมณะผู้นี้สำคัญมาก มีอิทธานุภาพมาก ยักษ์ใจร้ายนั้นก็คงกล่าวยืนยันว่าจะทุบศีรษะให้ได้ ยักษ์สหายได้ทัดทานอยู่ถึงสามครั้ง ยักษ์ใจร้ายก็ไม่ฟัง ได้ทุบศีรษะของท่านทันที แรงทุบนั้นท่านว่า อาจยังช้างเจ็ดแปดศอก ทำให้จมลงไปได้ หรืออาจทำลายยอดภูเขาใหญ่ได้ ฝ่ายยักษ์ใจร้ายนั้นเมื่อทุบแล้วก็รู้สึกร้อนรุ่มขึ้นมาในตนทันที บ่นว่าร้อนๆ พลันตกลงไปในนรกใหญ่ในทันทีนั้นเอง

ฝ่ายพระโมคคัลลานะได้เห็นเหตุการณ์นั้นด้วยทิพยจักษุ จึงได้ไปเยี่ยมพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ถามท่านว่า ท่านถูกยักษ์ตีอาการเป็นอย่างไร ท่านตอบว่าเจ็บที่ศีรษะนิดหน่อย พระโมคคัลลานะกล่าวว่า อัศจรรย์ไม่เคยมีใครถูกทุบอย่างแรง ขนาดทุบช้างแปดศอกทำให้

จิตของผู้ใดดำรงมั่นเหมือนภูเขาหิน ไม่หวั่น ยินดี ไม่โกรธในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความ จักถึงผู้นั้นจากที่ไหนได้

จมลงไปหรือขนาดทำลายยอดภูเขาใหญ่ แต่ก็รู้สึกเพียงนิดหน่อยเท่านั้น พระสารีบุตรได้กล่าวว่า พระโมคคัลลานะมีอานุภาพมากน่าอัศจรรย์ ที่มามองเห็นยักษ์ได้ ทั้งที่ท่านเองยังไม่เห็นแม้ผีปีศาจขี้ผงตนไหนจนถึงบัดนี้

พระพุทธเจ้าได้ทรงสดับด้วยทิพยโสตอันบริสุทธิ์ล่วงของมนุษย์ ได้ทรงเปล่งอุทานขึ้นมีความว่า "จิตของผู้ใดดำรงมั่น เหมือนภูเขาหินไม่หวั่นไหวไม่ยินดีในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความยินดี ไม่โกรธในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความโกรธ จิตของผู้ใดอบรมได้แล้วอย่างนี้ ความทุกข์จักถึงผู้นั้นจากที่ไหนได้"

เรื่องนี้ให้ข้อคิดว่า แม้คนดีคนบริสุทธิ์ที่สุดยังถูกทำร้ายจากคนใจร้าย หรือที่เรียกว่าคนใจยักษ์ใจมาร พระสารีบุตรท่านปลงผมใหม่ คนใจร้ายเห็นเข้าก็เกิด

ไหวไม่ยินดีในอารมณ์ อันเป็นที่ตั้งแห่งความโกรธ จิตของผู้ไดอบรมได้แล้วอย่างนี้ ความทุกข์

อยากตีเล่น เพราะเห็นเป็นโล้นเกลี้ยงน่าตีดูสักที ส่วนคนใจดีเห็นเข้า ก็จะเกิดความคิดตรงกันข้ามว่า ดูผ่องใสบริสุทธิ์สะอาดน่าเลื่อมใส เรื่องของในโลกมีอยู่ดังนี้

ฉะนั้น คนที่ทำดีมิใช่น้อยถึงถูกมองไปในทางไม่ดี ไม่ใช่เพียงเท่านั้นถูกห้ามปรามขัดขวางก็มีมาก เพราะมีคนริษยาหวงกันในความดี เกรงว่าจะดีข้ามหน้าไป

จึงมีคนที่ทำดีไม่น้อย เป็นทุกข์เพราะความดีของตน ที่ไม่กล้าที่จะทำดีก็มี แต่คนทำดีที่ยังเป็นทุกข์ดังกล่าวก็เพราะยังไม่ทำถึงความดีแห่งจิตใจของตนเอง จิตใจจึงยังมีความยินดียินร้ายไปตามอารมณ์ที่มากระทบจากคนทั้งหลาย หากได้เล็งเห็นว่าเรื่องของคนทั้งหลายนั้นเป็นเรื่องของโลก ถ้าตนเองมีจิตใจมั่นคง

ไม่หวั่นไหวตามพระพุทธอุทานนั้น ก็ไม่ต้องเป็นทุกข์เพราะเรื่องของคนอื่น

การปฏิบัติทำจิตใจของตนให้มั่นคงดังนี้ เป็นการสร้างความดีให้แก่จิตใจเป็นตัวความดีที่เป็นแก่นแท้ของความดีทั้งหลาย ซึ่งจะป้องกันความทุกข์กระทบกระเทือนใจได้ทุกอย่าง.

๒๖

ป่วยแต่กาย

สมัยเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ป่าแห่งหนึ่ง ใกล้ภัคคชนบท ได้มีคฤหบดีผู้หนึ่งเรียกกันว่า นกุลบิดา ซึ่งมีศรัทธาเลื่อมใสอย่างยิ่งในพระรัตนตรัย ได้ไปเฝ้ากราบทูลว่า ตัวท่านนั้นเป็นคนแก่เฒ่าอายุมากผ่านวัยไปไกล ร่างกายกระเสาะกระแสะ เจ็บป่วยอยู่เนือง ๆ ไม่เที่ยงว่าจะได้เห็นพระพุทธเจ้า และภิกษุทั้งหลายเป็นที่เจริญใจไปได้สักเท่าไร จึงขอให้พระพุทธเจ้า โปรดประทานโอวาทอนุสาสน์สอนสั่งซึ่งจะให้เกิดความเกื้อกูลความสุข ตลอดกาลนาน

พระพุทธเจ้าได้ตรัสรับรองธรรมดาของร่างกายว่าเป็นดังนั้น และตรัสอนุสาสน์ว่า กายนี้เหมือนไข่ถูกรัดรึงอาดูรเดือดร้อน ใครเล่าตรวจร่างกายนี้อย่างรอบคอบจะพึงรับรองว่าไม่มีโรคอะไร แม้สักครู่หนึ่งได้ เว้นไว้แต่คนเขลา เพราะฉะนั้น ให้ศึกษาปฏิบัติ

อย่างนี้ว่า เมื่อกายของเราอาดูร จิตจักไม่อาดูร เดือดร้อนกระสับกระส่ายฉะนี้

คฤหบดีได้ฟังพระโอวาทนี้แล้วมีจิตใจชื่นบาน ผิวหน้าผ่องใส กราบทูลลาออกมา แล้วไปหาท่านพระสารีบุตรขอให้ท่านช่วยอธิบายขยายความพระโอวาทย่อนี้

พระสารีบุตรได้แสดงอธิบายแยกแยะออกไปโดยแจ่มแจ้ง มีใจความโดยย่อว่า คนใจบาปหยาบผู้ที่มิได้สดับธรรม ย่อมอาดูรเดือดร้อนทั้งกายทั้งจิต เพราะยึดถือสิ่งทั้งหลาย ทั้งทางกายทางใจ ทั้งภายนอกภายใน ว่าเป็นตนของตน หรือเป็นเราของเรา เมื่อสิ่งทั้งหลายนั้นแปรปรวนไป จึงเกิดความทุกข์กายทุกข์ใจเดือดร้อนไปต่าง ๆ ส่วนคนใจประเสริฐผู้ได้สดับธรรม แม้มีกายต้องอาดูรไปตามคติธรรม

ของความแก่เจ็บตายและความพลัดพราก แต่ก็มีจิตไม่อาดูรเดือดร้อนกระสับกระส่าย เพราะไม่ยึดถือสิ่งทั้งหลายเหมือนอย่างนั้น เมื่อสิ่งทั้งหลายนั้นแปรปรวนไป ก็ไม่ทุกข์ร้อนกระวนกระวาย จิตปล่อยวางได้

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงจับใจความแห่งพระพุทธโอวาทนี้ ทรงพระราชนิพนธ์เป็นคาถาภาษามคธแปลว่า "เราทำตามคติคำสอนของพระพุทธศึกษาอย่างนี้ว่า เมื่อกายเราอาดูร จิตจักไม่อาดูร"

พระพุทธโอวาทย่อนี้ มีคติที่พึงศึกษาปฏิบัติตามเป็นอย่างยิ่งสำหรับคนทุกวัย แม้คฤหบดีผู้เฒ่าจะได้กราบทูลขอพระโอวาท เพื่อตนที่เป็นคนแก่เฒ่านั้น แต่พระพุทธเจ้า ก็ได้ทรงชี้ความจริงของร่างกาย

ว่าเป็นของอาดูรเปราะแตกง่ายเหมือนอย่างไข่ เพราะมีโรคอย่างใดอย่างหนึ่งประจำอยู่ทั้งนั้น เมื่อตรวจเข้าแล้วจริง ก็จักต้องพบโรคไม่อย่างนี้ก็อย่างนั้นสักอย่างหนึ่งจนได้ จึงสมควรที่จะทำจิตให้ไม่อาดูรด้วยวิธีปฏิบัติทำจิตให้ปล่อยวาง ไม่ยึดถือ สิ่งใดที่ควรทำก็รีบทำให้เรียบร้อยถูกต้อง เพื่อจะไม่ต้องเป็นกังวลใจ

ท่านนกุลบิดาคฤหบดีผู้นี้ ต่อมาพระพุทธเจ้าได้ทรงยกย่องว่า เป็นยอดแห่งอุบาสกผู้มีวิสสาสะ (คุ้นเคย) ในพระพุทธเจ้า และได้ทรงยกย่องคฤหปตานีผู้ภริยาว่า เป็นยอดแห่งอุบาสิกา ผู้มีวิสสาสะในพระศาสนาเช่นเดียวกัน.

๒๗

รู้จักว่างก็รู้จักสุข

เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่บุพพาราม กรุงสาวัตถีได้ตรัสแก่พระอานนท์ว่า พระองค์ได้ทรงอยู่เป็นส่วนมากทั้งเมื่อก่อนทั้งในบัดนี้ ด้วยสุญญตาวิหารคือ อยู่ด้วยสุญญตา ที่แปลว่า ความว่าง และได้ตรัสอธิบายสุญญตาในทางปฏิบัติเป็นขั้นไว้ดังนี้

๑. ไม่ทำใจกำหนดเป็นบ้านเป็นหมู่คน แต่ทำใจกำหนดเป็นป่าแต่อย่างเดียว จนจิตแล่นไปจับตั้งสนิทในความกำหนดเป็นป่า ก็จะไม่มีความยุ่งที่เกิดจากเหตุที่เป็นบ้านเป็นหมู่คน ยังมีก็แต่ป่าเพราะกำหนดว่าเป็นป่าแต่อย่างเดียวเหมือนอย่างปราสาทของนางวิสาขา (คือที่ประทับในบุพพาราม) นี้ว่างจากสัตว์พาหนะต่างๆ จากทองเงิน จากความประชุมแห่งหญิงชาย ยังไม่ว่างอยู่แต่ภิกษุสงฆ์อย่างเดียว

กำหนด แต่ก็ต้องได้ความไม่ว่างในสิ่งที่กำหนด

๒. ไม่ทำใจกำหนดเป็นป่า แต่ทำใจกำหนดเป็นแผ่นดินราบเรียบเตียนโล่งไปอย่างเดียวก็จะไม่มีป่า มีแต่แผ่นดินอย่างเดียว

๓. ไม่กำหนดใจเป็นแผ่นดิน แต่ทำใจกำหนดเป็นอากาศ คือ ช่องว่างไปทั้งหมดอย่างเดียวก็จะไม่มีแผ่นดิน มีแต่อากาศอย่างเดียว

๔. ไม่ทำใจกำหนดอากาศ แต่ทำใจกำหนดวิญญาณ คือ ความรู้ของจิตอย่างเดียวก็จะไม่มีอากาศ มีแต่วิญญาณทั่วไปอย่างเดียว

๕. ไม่ทำใจกำหนดวิญญาณ แต่ทำใจกำหนดว่าไม่มีอะไรเลย ก็จะไม่มีวิญญาณ มีแต่ตัวความกำหนดว่า ไม่มีอะไรเลย

๖. ไม่ทำใจกำหนดว่าไม่มีอะไรเลย แต่ทำใจกำหนดตัวความกำหนดเองว่า เป็นความกำหนดก็

ไม่ใช่ ไม่เป็นก็ไม่ใช่ แต่อย่างเดียว ก็จะไม่มีความกำหนดที่ว่ามีอะไรเลย มีแต่ความกำหนดตัวความกำหนดเองนั้นเท่านั้น

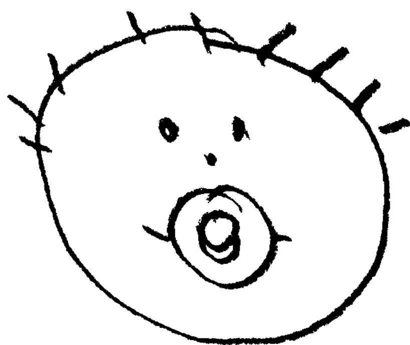
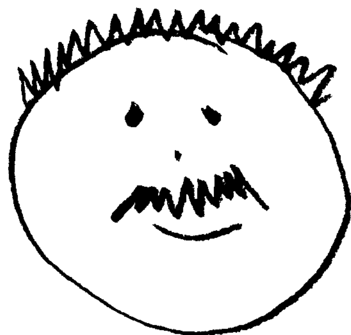
๗. ไม่ทำใจกำหนดความกำหนดเองนั้น แต่ทำใจให้เป็นเจโตสมาธิ (ความตั้งมั่นเป็นสมาธิแห่งใจ) ที่ไม่มีนิมิตแต่อย่างเดียว ก็จะไม่มีความกำหนดดังกล่าวนั้น มีแต่กายนี้ซึ่งมีอายตนะมีชีวิต

๘. เมื่อไม่ทำใจกำหนดทุก ๆ อย่างเลื่อนขึ้นมาโดยลำดับ ได้จนถึงสมาธิแห่งใจ ที่ไม่มีนิมิตดังกล่าว ก็รู้ว่า ถึงสมาธินี้ก็ยังเป็นสิ่งปรุงแต่ง และสิ่งปรุงแต่ง จะเป็นอะไรก็ตาม ย่อมเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง มีดับเป็นธรรมดา เมื่อมีความรู้ขึ้น จิตก็หลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งหมด จึงไม่มีอาสวะกิเลสทุกอย่าง ยังมีแต่ชีวิตนี้ที่ยังจะต้องยุ่งอยู่อย่างเดียว

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสุญญตาไว้ ๘ ขั้นดังนี้ และได้ตรัสในทางปฏิบัติทำใจกำหนด ที่เรียกว่าสัญญา ที่แปลว่า ความกำหนด หรือความกำหนดหมาย ก็จะได้ความว่างจากสิ่งที่ไม่กำหนด แต่ก็ต้องได้ความไม่ว่างในสิ่งที่กำหนด เพราะเมื่อใจกำหนดอยู่ในสิ่งใดก็ย่อมไม่ว่างจากสิ่งนั้น โดยตรงก็คือไม่ว่างจากตัวความกำหนดนั้นเอง แต่ก็จำเป็นต้องจับไว้อันหนึ่งเมื่อจะปล่อยอันหนึ่ง จนถึงขั้นที่ ๗ แล้ว ซึ่งไม่มีอะไรต้องจับไว้เพื่อแลกเปลี่ยนกันต่อไปแล้ว จึงปล่อยได้โดยไม่ต้องจับอะไรไว้ต่อไป ดูก็คล้ายขั้นบันได ปล่อยขั้นล่าง เหยียบขั้นบน ขึ้นไปโดยลำดับ จนถึงขั้นสูงสุดก็ปล่อยได้ทั้งบันไดขึ้นเรือนไป

ฉะนั้น สุญญตานี้ก็เป็นธรรม ปฏิบัติตามลำดับธรรมดานี้เอง ตรัสว่าวิธีเข้าถึงสุญญตาดังนี้เท่านั้น

เป็นของจริงแท้ไม่วิปัลลาส และข้อท้ายเป็นสุญญตา
ที่ยอดเยี่ยมเลิศล้ำ.

ในคำสอนเรื่องอนัตตา มีผู้ยังไม่อาจเข้าใจได้อยู่ไม่ใช่น้อย เพราะรู้สึกว่าตัวเรามีอยู่ จะให้เห็นว่าไม่ใช่เรานั้นเห็นยังไม่ได้ คิดเท่าไร ก็คงเห็นว่าตัวเราอยู่นั่นเอง คำสอนเรื่องนี้ เป็นเรื่องสำคัญในพระพุทธศาสนา จนถึงได้มีคำกล่าวว่า คำสอนเรื่องอนิจจัง (ไม่เที่ยง) ทุกขัง (เป็นทุกข์) มีในลัทธิศาสนาเก่ากว่าทั้งหลายมาแล้ว แต่คำสอนเรื่อง อนัตตา มีเป็นพิเศษเมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้และได้นำมาสอนเท่านั้น ฉะนั้น ก็น่าจะทำความเข้าใจว่า ท่าน

๒๘

ตัวเราอยู่ที่ไหน

สอนให้พิจารณาในเรื่อง "อนัตตา" นี้ว่าอย่างไร

ก่อนอื่น พึงเข้าใจถ้อยคำ และความหมายของคำก่อน อนัตตา แปลว่า มิใช่อัตตา คำว่า อัตตา หมายถึง ตน คือตัวเรา จึงแปล อนัตตา ให้ชัดยิ่งขึ้นอีกว่ามิใช่ตน หรือมิใช่ตัวเรา ตลอดถึงมิใช่ของเรา ปัญหาจึงมีต่อไปว่า อะไรเป็นอนัตตา มิใช่ตัวเรา คือ ตัวเรามิใช่ตัวเรา หรืออะไรมิใช่ตัวเรา ทางพิจารณาเรื่องนี้มิใช่ท่านสอนให้พิจารณาว่า ตัวเรามิใช่ตัวเรา แต่ท่านสอนให้พิจารณาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่มี

จะให้อะไรแก่ใคร ถ้ายังมีอัตตาอยู่ในสิ่งที่ให้ มัจฉริยะ (ตระหนี่) ให้ใครไม่ได้ ต่อเมื่อสละใจ

เกิดดับเป็นธรรมดา ยกตัวอย่างเช่นเงินและอำนาจ เป็นสิ่งที่มีเกิดดับ แต่ก็ยังเป็นสิ่งภายนอก สู้สิ่งภายในไม่ได้ สิ่งนี้คือ "ชีวิต" เป็นสิ่งที่ต้องเกิดดับ และสิ่งที่เป็นสื่อนำชีวิตให้สัมพันธ์กับโลก คือ อายตนะภายในหรือสื่อสัมพันธ์ภายใน กับอายตนะภายนอกหรือสื่อสัมพันธ์ภายนอก ระบุเป็นคู่ที่สัมพันธ์กัน คือ ตา-รูป หู-เสียง จมูก-กลิ่น ลิ้น-รส กาย-สิ่งที่กายถูกต้อง มนะ (ใจ)- เรื่องที่ใจคิด สิ่งเหล่านี้เป็น สื่อสัมพันธ์ระหว่างจิตใจของบุคคลกับโลก ตอนนี้เองตัวเราได้ออกเต้นแสดงไปตามสื่อสัมพันธ์เหล่านี้ หัวเราะบ้าง ร้องไห้บ้าง ทำดีบ้าง ไม่ดีบ้าง ทุกๆ สิ่งดังกล่าวต้องเกิดดับทั้งนั้น ท่านสอนให้พิจารณาสิ่งเหล่านี้เองตามที่เป็นจริง คือ เกิด-ดับ เมื่อเห็นเกิด-ดับ ของสิ่งที่เกิด-ดับ ก็จะเห็นอนัตตา เพราะ

คือ ยังยึดถืออยู่ว่าตัวเรา-ของเรา ก็ย่อมจะเกิด ออกไปได้ จึงให้ได้ เมื่อสละให้แล้ว ก็สิ้นอัตตา

จะเห็นว่า ถ้าสิ่งเหล่านั้นเป็นอัตตา ตัวเราแล้ว ตัวเราก็จะต้องเกิด-ดับ ตัวเราที่เคยออกไปเต้นเป็นสุขเป็นทุกข์วุ่นวายอยู่กับสิ่งทั้งหลายดังกล่าว ก็จะถอนตัวออกไปเอง เหมือนอย่างถอนตัวออกจากกระท่อมที่ถูกไฟไหม้ นี้ก็คือ “ความปล่อยว่าง”

อนัตตาจึงมีอยู่ในทุก ๆ สิ่ง ที่คนปล่อยว่างโดยปกติ เช่น จะให้อะไรแก่ใคร ถ้ายังมีอัตตาอยู่ในสิ่งที่ให้ คือยังยึดถืออยู่ว่าตัวเรา-ของเรา ก็ย่อมจะเกิดมัจฉริยะ (ตระหนี่) ให้ใครไม่ได้ ต่อเมื่อสละใจออกไปได้ จึงให้ได้ เมื่อสละให้ไปแล้ว ก็สิ้นอัตตาตัวเรา-ของเรา ในสิ่งนั้น หลักปฏิบัติในอนัตตาอย่างสามัญ ย่อมมีอยู่ในกรณีทั่วไปเช่นนี้ แต่หลักปฏิบัติทางปัญญานั้น คือ ตัวเรา-ของเรา มักเข้ายุ่งเกี่ยวเดือดร้อนอยู่ในสิ่งใด ก็พิจารณาให้ประจักษ์ความจริง

ของสิ่งนั้นว่า เกิด-ดับ เห็นความเกิด-ดับขึ้น เมื่อใด ตัวเรา-ของเรา ในสิ่งนั้นก็หมดไป ฉะนั้นทางปฏิบัติในเรื่องอนัตตา จึงมิใช่สอนให้ตั้งต้นปฏิเสธตัวเองว่าไม่มี ซึ่งไม่อาจปฏิบัติได้

ตัวเราจะมีหรือไม่?

ตัวเราหรือใครเป็นผู้ปฏิบัติหรือพิจารณาให้เห็นอนัตตา?

ใครเป็นผู้เห็น?

สิ่งเหล่านั้น มิใช่ตัวเรา-ของเรา แต่ตัวเราก็มีอยู่นั่นเอง เป็นแต่มิใช่สิ่งเหล่านั้นเท่านั้นมิใช่หรือ?

ปัญหาเหล่านี้ไม่ต้องคำนึงถึง ไม่จำต้องสร้างข้อที่ไม่ควรเป็นปัญหาเหล่านั้น เพราะเป็นความจริงที่จะเห็นได้จากการปฏิบัติไปโดยลำดับ.

ครั้งหนึ่ง ได้มีเทพดาองค์หนึ่งได้ไปยืนเฝ้า พระพุทธเจ้า กราบทูลภาษิตสี่ข้อของตนขึ้นว่า "ความรักเสมอด้วยบุตรไม่มี ทรัพย์เสมอด้วยโคไม่มี แสงสว่างเสมอด้วยอาทิตย์ไม่มี สระทั้งหลายมีสมุทรเป็นอย่างยิ่ง" พระพุทธเจ้าได้ตรัสภาษิตขึ้นว่า "ความรักเสมอด้วยตนไม่มี ทรัพย์เสมอด้วยข้าวไม่มี แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี สระทั้งหลายมีฝน

๒๙

นิพพานเห็นได้ไม่ยาก

เป็นอย่างยิ่ง”

เทวดาภาษิตและพุทธภาษิตทั้งสองนี้ เมื่อได้เทียบกันแล้วจะเห็นได้ว่า พระพุทธภาษิตมีเหตุผลที่พึงเห็นว่าเป็นจริงโดยเหตุผล ความรักบุตรมีขึ้นก็เพราะเนื่องกับตน คือเป็นบุตรของตน ถ้าไม่ใช่บุตรของตนก็คงไม่รัก ความรักตนจึงมีอยู่เหนือกว่าความรักบุตร และเพราะความรักตนนั้นเอง จึงทำให้ความรัก

บุตรและรักสิ่งอื่น ๆ ที่เป็นของตน ส่วนข้อที่สอง โค อาจจะขาดได้ แต่ข้าวขาดไม่ได้ ต้องบริโภคอยู่ทุกวัน ข้าวจึงเป็นโภคะหลักและเป็นโภคะโดยตรง จึงตรัสว่าเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง แสงสว่างของอาทิตย์ไม่อาจส่องเข้าไปดูให้เห็นเหตุผลเหมือนปัญญา ซึ่งอาจเห็นเหตุผลโดยประจักษ์ แสงปัญญาจึงเป็นอย่างยิ่ง ข้อท้ายฝนตกลงมาหล่อเลี้ยงแผ่นดิน พืช และหมู่สัตว์ ตลอดถึงแม่น้ำและทะเลทั้งปวง จึงเป็นอย่างยิ่ง

ทั้งสี่ข้อนี้ แสดงถึงความจริงของบุคคล และของภูมิโลกในลักษณะสี่อย่าง แม้พระพุทธภาษิตข้ออื่นก็ล้วนแสดงความจริงในลักษณะต่าง ๆ แต่มีจุดมุ่งหมายตรงกันอยู่อย่างหนึ่งคือ วิมุตติ ความหลุดพ้น (จากความทุกข์) ความจริงดังกล่าวที่แสดงโดย

พระพุทธภาษิตทั้งปวงคือ "ธรรม" ความหลุดพ้นคือ "นิพพาน" เป็นบรมสัจจะ (ความจริงอย่างยิ่ง) ประกอบด้วยธรรมคุณดังที่สวดกันว่า สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เป็นต้น จะยกขึ้นเพียงข้อเดียว ว่า "สนฺทิฏฺฐิโก เห็นเอง"

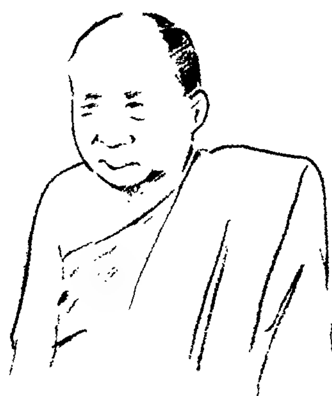
ได้มีผู้กราบทูลถามพระพุทธเจ้าว่า "ธรรม นิพพาน" ที่ว่า "เห็นเอง" นั้นอย่างไร ได้มีพระพุทธดำรัสตอบโดยความว่า อย่างนี้ คือ ผู้ที่ชอบชัง หลงไป มีจิตถูกราคะ โทสะ โมหะครอบงำเสียแล้ว ย่อมเกิดเจตนาความคิดเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง ผู้อื่นบ้าง ทั้งสองฝ่ายบ้าง ต้องได้รับทุกข์โทมนัส แม้ทางใจ เมื่อเกิดเจตนา ขึ้นดังนั้นก็ทำให้ประพฤติทุจริตทางไตรทวาร คือ กาย วาจา ใจ และคนเช่นนั้นย่อมไม่รู้ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น ประโยชน์ทั้งสอง

ตามเป็นจริง แต่ว่าเมื่อละความชอบ ความชัง ความหลงเสียได้ ไม่มีเจตนาความคิดที่จะเบียดเบียนตนและผู้อื่นทั้งสองฝ่าย ไม่ประพฤติทุจริตทางไตรทวาร รู้ประโยชน์ตนประโยชน์ผู้อื่น ประโยชน์ทั้งสองตามเป็นจริง ไม่ต้องเป็นทุกข์โทมนัสแม้ด้วยใจ “ธรรมนิพพาน” ที่ว่า “เห็นเอง” คือเห็นอย่างนี้

ตามที่ตรัสอธิบายนี้ เห็นธรรม เห็นนิพพาน ก็คือ เห็นภาวะหรือสภาพแห่งจิตใจของตนเอง ทั้งในทางไม่ดี ทั้งในทางดี จิตใจเป็นอย่างไร ก็ให้รู้อย่างนั้นตามที่จริง ดังนี้เรียกว่า เห็นธรรม ถ้ามีคำถามว่า จะได้ประโยชน์อย่างไร ก็ตอบได้ว่าได้ความดับทางใจ คือ จิตใจที่ร้อนรุ่มด้วยความโลภ โกรธ หลงนั้น เพราะพุ่งออกไปข้างนอก หากได้นำใจกลับเข้ามาดูใจเองแล้วสิ่งที่ร้อนจะสงบเองและให้สังเกตจับตัว

ความสงบนั้นให้ได้ จับไว้ให้อยู่ เห็นความสงบดังนี้ คือ เห็นนิพพาน

วิธีเห็นธรรม เห็นนิพพาน ตามที่พระพุทธเจ้า ได้ตรัสอธิบายไว้ จึงเป็นวิธีธรรมดาที่คนธรรมดาทั่วๆ ไปปฏิบัติได้ตั้งแต่ขั้นธรรมดาต่ำๆ ตลอดถึงขั้นสูงสุด.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒน-มหาเถร เจริญ คชวัตร) พระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงมีพระชาติภูมิ ณ จังหวัดกาญจนบุรี ทรงบรรพชาเป็นสามเณรมาตั้งแต่พระชนมายุ ๑๔ พรรษา ทรงศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติมาอย่างต่อเนื่อง กระทั่งทรงอุปสมบทเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖

เจ้าพระคุณสมเด็จฯ ทรงเป็นผู้ใฝ่ในการศึกษา ฉะนั้น นอกจากทรงศึกษาพระปริยัติธรรมจนสำเร็จภูมิเปรียญธรรม ๙ ประโยคแล้ว ยังทรงศึกษาภาษาต่างประเทศอีกหลายภาษา โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ทรงศึกษาอย่างต่อเนื่องมาตลอด จนสามารถพูดอ่านเขียนได้เป็นอย่างดี

ความรู้ในภาษาต่างประเทศจึงเป็นเสมือนประตูสู่วิทยาการในโลกกว้าง เป็นเหตุให้ทรงศึกษาความรู้

สมัยใหม่และเรื่องราวของโลกปัจจุบันได้อย่างกว้างขวาง นับเป็นอุปการะต่อการสั่งสอนและอธิบายขยายความพุทธธรรมแก่ปวงชนได้เป็นอย่างดี

นอกจากจะทรงพระปรีชาในทางปริยัติและใฝ่รู้ในวิทยาการสมัยแล้ว ยังทรงเอาพระทัยใส่ในธรรมปฏิบัติคือ การเจริญสมาธิกรรมฐานมาแต่ยังทรงเป็นพระเปรียญและทรงปฏิบัติเป็นอาจิณวัตร มาจนกระทั่งทรงดำรงอยู่ในฐานะองค์สกลมหาสังฆปริณายก พระจริยาวัตรของพระองค์จึงทรงเป็นเสมือนพระกรรมฐานในเมือง

ฉะนั้น บทพระนิพนธ์ของพระองค์จึงเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่า ทั้งในเชิงปริยัติและในเชิงปฏิบัติทั้งในแนวทรรศนธรรมในเชิงประยุกต์ด้วยอย่างน่าสนใจยิ่ง

พระนิพนธ์ชุด (ส่องโลก ส่องธรรม) นี้จึงเป็น

ส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นพระปรีชารอบด้านในทางพุทธธรรมของเจ้าพระคุณสมเด็จฯ ซึ่งควรแก่การพิจารณาศึกษาเป็นอย่างยิ่ง.

หนังสือเล่มนี้พิมพ์บนกระดาษถนอมสายตา
ช่วยถนอมสุขภาพสายตา และลดแสงสะท้อนในการอ่าน

["นิพพานเป็นบรมสุข คือสุขอย่างยิ่ง" นิพพาน คือ ความละตัณหาในทางโลก
และทางธรรมทั้งหมด ปฏิบัติโดยไม่มีตัณหาทั้งหมด คือ การปฏิบัติถึงนิพพาน]